

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עידה"ק ירושלים תובכ"א

סעודה שלישית

החודש תשי"ז (חלק ב')

החדש הזה לכם ראש חדשים

- ביאור המכילתא: 'ל'אמר', צא ואמור להם 'מ'יד', והשיבני אם יקבלו
- מדרשים: טעם שחודש ניסן הוא ראש לחדשים, שהוא חודש הגאולה, הן במצרים, והן לעתיד לבא • פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן אם לקביעות שלנו צריך שיהיו יהודים בא"י שנוהגין ומקבלין החודש • אחד מסימני הגאולה האמיתית, הוא 'התגלות אלקות' • בתולדת הילוך הלכנה אין שם רק 'חודש' ולא 'שנה', ולהיפוך בתולדת הילוך החמה יש רק 'שנה' ולא 'חדשים' • לעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה, ואם כן יתוסף גם בתולדת הלכנה בחינת 'שנה' • רמב"ם: גם קביעות החדשים שבזמן הזה, לסמוך על קביעות בית דין הקדוש, הוא מהלכה למשה מסיני • כל הלכה למשה מסיני, יש בזה רמז ואסמכתא גם בפסוק • עשיית הקרבן פסח במצרים, היה בזה תנאי והכרח לצורך הגאולה • מדרש: חייכם איני מחזיר ימים טובים מכם •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

לשון קדשו:

929-522-1515

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 1 → 4 → 5 → 17.2

דרוק 1 דערנאן 821 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

◆ ברכת מזל טוב ◆

הרה"ר שלמה ברויך הי"ד

ולבנו בכורו התתן אַלימלך נ"י - לאירוסיו
עב"ג בת הרה"ר יואל אינדיג הי"ד (בר צבי יודא)
ותורה וזכינה על אשר עומד על הפקודים בהצעת לשון קדשו בעיד מאנסי

הרה"ג ר' צבי אלימלך טייטלבוים שליט"א

רב הדיבור תפלה למשה מאטמאר - בארא פארק
לאירוסיו בנו התתן ישכר בער נ"י - עב"ג בת
הרה"ג ר' יוחנן האלבערשטאם שליט"א

◆ יהם יעלו לזכרון ◆

כ"ק האי גאון גדול, עמוד התורה, מגדולי פוסקי דורינו,
זכה לחיובות יתירה אצל רביה"ק ז"ע

רבי יחזקאל זצ"ל ראטה

ב"ר יצחק אייזיק ז"ל - נאב"ד קארלסבורג

מחבר ספר שו"ת עמק התשובה י' הלום, משפט הארץ
חוקת שו"ת קין התורה עסק שמעתיא רבי יחזקאל. ועוד
נפטר כ"ג אדר תשפ"א

קדוש ישראל ותפארתו, גִּדְר גִּדְר ועמד בפרץ עבור קדושתן של
ישראל, קרב לכבוד ישראל בעבודתו ובשירות ותשבחות להש"ת

כ"ק הרה"ק רבי ישראל אברהם זצוק"ל

בעל מאור ישראל מסקולען

בן כ"ק הרה"ק רבי אליעזר זוסיא זצוק"ל

לרגל יומא דהילולא - כ"ה אדר ב' תשע"ט

הרה"ח בעל מדות טובות, קיבל כל אדם בסבר פנים
יפות, מקושר בכל לב לרביה"ק ז"ע עוד מבית אבותיו

רבי זאב ז"ל ראזענפעלד

ב"ר צבי הי"ד - נפטר כ"ה אדר ב' תשע"ט

הרה"ח מו"מ באהבת תורה ויראת שמים, בעל מדות מעולות,
התאבק בעפר רגלי רביה"ק ז"ע ודבוק בו בכל גימיו נפשו

רבי משה אריה ז"ל ווייס

ב"ר אליעזר ליפמאן ז"ל - נפטר כ"ט אדר תשנ"ו

הרה"ח ירא וחרד לדבר ה', שמר עינו ונהרג מלשון
לפני התפלה, ושין בספרי רביה"ק ז"ע ובלשון קדשו

רבי חיים יששכר דוב (בערל) ז"ל הירש

ב"ר משה יהודה ז"ל, שבק לן חיים עש"ק ב' אדר תשנ"ו

המקום יחסם את כל המשפחה בתוך שאר איבילי ציון וירושלים

הרה"ח המפואר, תלמיד חכם, יראתו קודמת לחכמתו

רבי חיים אלימלך ז"ל בלום

בן הרה"ח ר' יוסף דוב ז"ל - נפטר כ"ד אדר א' תשפ"ד

ובנו המופלג בתורה ביראה ובמדות טובות, מסר נפשו לתלמידיו

רבי ישראל זאב ז"ל

ראש ישיבת ויואל משה דסאטמאר לאנדאן - נפטר כ"א אדר תשע"ז

האשה הישישה בעלת צדקה וחסד, שאפה לחוק לבוש
בגדי צניעות, שפכה נפשה באמירת תהלים, כל שאיפתה
היתה לגדל צאצאה לתורה ומצוות

מרת פערל ע"ה מארמארשטיין

ב"ר שמשון ז"ל - אשת הרה"ח ר' יהושע הלוי ז"ל

נפטרה כ"ט אדר א' תשפ"ב

האשה החשובה מרת צערל ע"ה ברייער

ב"ר אברהם צבי ע"ה - נפטרה כ"ט אדר ב' תשע"ד

אשת הרה"ח ר' שמואל אברהם ז"ל

ובנה הרה"ח זכה לשמש בקודש אצל רביה"ק ז"ע כמה שנים

רבי יעקב צבי ז"ל - נפטר כ"ט אדר תשפ"א

ולענ האשה הישיבה מרת חנה ע"ה בר בנימין ווייס - נפטרה ר"ח נסן תשנ"ג

האשה החשובה והצנועה
שנתרפאה והאריכה ימים בברכת רבינו

מרת ליבא עמיל ע"ה זילבערשטיין

ב"ר דוד ז"ל - אשת הרה"ח ר' נתן דוד ז"ל

נפטרה בת ק"ב שנים, כ"ה אדר תש"פ

דרב הגאון רבי
זאב ז"ל הי"ד מעפער

ב"ר משה ז"ל - מעיר האלמין
נעקד"ה בימי העם - כ"ט אדר

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וונתנו מרת שפרה יענטא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

מרת חיה דבורה ע"ה ב"ר מאיר ז"ל וויינשטאק

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בפרשת החודש

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים
רָאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה.

ב

קושיא א

להבין כפל לשון הפסוק על ענין אחד, במה שאמר החֹדֶשׁ הַזֶּה
לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, ושוב אמר רָאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה

(א) [ולכאורה] ס'איז טאָפלט [דער לשון, שאמר] הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, און
[ער] חֲזַרְט איבער נאָכאַמאַל רָאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה, [ולכאורה] ס'איז די
זעלבע זאך [צוויי מאָל].

ג

קושיא ב

וכן להבין שינוי הלשון דברישא מקדים 'לָכֶם' ואחר כך אומר
רֹאשׁ חֳדָשִׁים, ובסיפא מקדים רָאשׁוֹן הוּא ואחר כך 'לָכֶם'

(ב) און [דער 'שינוי' הלשון, וואָס] דאָ זאָגט ער קודם לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, לָכֶם רֹאשׁ,
קודם [דער] 'לָכֶם', [און] דערנאָך זאָגט ער רָאשׁוֹן הוּא לָכֶם, קודם רָאשׁוֹן און דערנאָך
'לָכֶם'.

ד

קושיא ג

ועוד יש שינוי, דברישא אמר רֹאשׁ חֳדָשִׁים בסתם, ובסיפא אמר לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה

(ג) [ועוד יש שינוי בלשון, כי] קודם זאָגט ער רֹאשׁ חֳדָשִׁים [סתם], און [נאָכדעם] לאָזט
ער אויס לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה, די חֳדָשִׁים 'פונעם יאָר'. נו אוודאי [פונעם יאָר], ס'איז דאָך די
זעלבע [זאך], ס'איז דאָך איין זאך, [שהרי באומרן] רֹאשׁ חֳדָשִׁים איז דאָך אויך נאָר די
זעלבע [ענין כברישא, שהוא רֹאשׁ חֳדָשִׁים, ואם כן למה בסיפא דקרא שינה לומר לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה].

ה

קושיא ד

תיבת 'לֵאמֹר' לכאורה מיותר, שהרי כבר נאמר דְּבָרוֹ אֶל כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה [וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם] 'לֵאמֹר' [הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם וגו'], דְּבָרוֹ אֶל כָּל
עַדְת יִשְׂרָאֵל.

[ולכאורה מכיון שנאמר כאן דְּבָרוֹ אֶל כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל] איז דאָך איבעריג דער 'לֵאמֹר'.

ו

ובמכילתא מפרש: 'לֵאמֹר', צא ואמור להם מיד.

וצריך ביאור למה דוקא במצוה זו הוזהיר לאומרה 'מיד'

[נאָר] דער מכילתא זאָגט, 'לֵאמֹר', צא וַאֲמַר לָהֶם מִיד. ס'שטייט נאָכאַמאַל
לֵאמֹר, ער האָט זיי דאָ געוואָרענט [למשה ואהרן] אַז זיי זאָלן 'באָלד' זאָגן.

* במכילתא פרשת בא (בהקדמה, אות ח): [וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם] 'לֵאמֹר', צא ואמור אליהם מיד, דברי רבי ישמעאל, שנאמר (תשא לד, י) וְיָצָא דְּבָרְךָ. רבי אליעזר אומר, צא ואמור אליהם, וְהִשְׁכַּנִּי דְּבָר, שנאמר (יתרו יט, ח) וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה' וכו'.

(ה) בריוך מען פאַרשטיין, וואָס עפעס פונקט דאָ אָט [במזוה זו] האָט ער זיי געוואָרנט [להדיא, אז] מ'זאל זאגן 'תיכף'.

44

קושיא ו

עוד איתא במכילתא: רבי אליעזר אומר, צא ואמור אליהם, והשיבני דבר. וגם כזה צריך ביאור למה נאמר כך דייקא בכאן

נאָך איז דאָ אַ מאַן דאָמער [במכילתא]^א, 'לאָמער', (שאָמער לוֹ הַקבֿ"ה) הַשִּׁיבְנִי דְּבָר אִם יִקְבְּלֵי, זאָג מיר, זאָלסט מיר זאָגן [א] תְּשׁוּבָה אַז זיי זענען מִקְבָּל [דְּבָרִי].
(ו) וויש להבין גם כן) וואָס עפֿעס פֿונקט דאָ האָט מען אים געזייסן זאָגן אַ תְּשׁוּבָה [וּאָם מִקְבְּלִים דְּבָרִי].

יב

קושיא ז

גם מצינו במדרשים שדרשו 'לאמר' 'לדורות'. וגם לפי זה צריך ביאור למה הוצרך להגיד לו בכאן שיאמר זה לדורות. ובפרט שהרי כבר נאמר כן בהדיא להלן בפרשה זו, 'לדורתיכם חקת עולם תחננה'.

ווידעראום איז דאָ אַ מאַן דאמרי¹ (במדברים אחרים, דכל מקום שנאמר לאמר, פירוש) לאמר 'לדורות'.

ז) לכאורה [גם לפי דרש זה] וואָס ברויך מען עפעס פונקט דאָ [לפרש שהיא אמירה] לדורות.

איבערהויפט ס'שטייט דאך (שוין) ארויס, דאָרט ווייטער אין די מצוה שטייט דאָך אַרױס (יב, ד) 'לדרתיכם' חַקַּת עוֹלָם תִּתְּנָהוּ, וְהָיָה הַיּוֹם לָכֶם לְזִכְרוֹן (וגו' לדרתיכם) חַקַּת עוֹלָם, שטייט דאָך אַרױס לְדוֹרוֹתֵיכֶם, ווייטער (בהמשך הפרשה, ואם כן) וואָס דאָרף מען צו זאגן עקסטער א לאמר אויף לדורות.

ישוב הקושיות בפרשת החודש

15

הקדמה ליישוב קושיא ה' (באופן שני) ו' וקושיא ז' (באופן השני)

און קען זיין אין דעם 'מיד' דא (קושיא ה) נאך עפעס.

[און אין דעם וואָס] הַקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאֵס געזאָגט [אז] מ'זאָל מִשְׁיב זיין אַם יִקְבְּלוּ (קושיא 1).

72

מבואר במדרשים דהמעם שחודש ניסן הוא ראש לחדשים,
לפי שהוא חודש הנאולה, הן במצרים, והן לעתיד לבא

לעולם איז דאך אזוי, דער החדש הזה לכם ראש חדשים [מה שניסן הוא ראש וראשון

² הלשון 'אם יקבלו' הוא משיגרת לשון רש"י ויקרא (א, א): 'לאמר וכו'. צא ואמור להם דְּכָרִי, והשיבני 'אם יקבלום', כמו שנאמר וישב משה את דברֵי העם וגו'.

כִּן הוּא בַּמְדְּרָשִׁים עַל כַּהֵּ פְסוּקִים. וְעֵינֵי עוֹד בִּילְקוּט שְׁמַעוֹנִי (בַּשְּׁלַח רַמְזוֹ רל): וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ יָחִינוּ, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִאי אוֹמֵר כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר לֵאמֹר וְאַמְרַתְּ אֲלֵהֶם, לְדוֹרוֹת. וְכָל מְקוֹם שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר לֵאמֹר וְאַמְרַתְּ אֲלֵהֶם, הָרִי זֶה לְשַׁעָּה.

וְאוֹפֵן רֵאשׁוֹן כְּבֵד נִדְפַס בְּחֶלֶק א' שֶׁל הַקּוֹנְטֵרס.

לשאר חֲדָשִׁים] איז דאָך פֿאַרדעם, - אַזוי שטייט דאָך אין די מדרשים" אַלץ, - ווייל ס'איז אַ חודש הַגָּאֻלָּה. דאָס 'חֲשִׁיבוֹת' פון דעם חודש [איז ווייל] ס'איז אַ חודש הַגָּאֻלָּה [הן במצרים והן לעתיד לבא, וכמו שאמרנו] בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל.

(ההמשך בישוב קושיא ה-1, להלן באות קיח ואות קכד)

עה

ישוב קושיא א - לדרך המדרש

במדרש מצינו קצת תירוץ לכפל הלשון, כמה שמפרש רהסיפא ראשון הוא לָכֶם, קאי על הקב"ה שהוא ראש וראשון. והכוונה על התגלות אלקות שבחודש הזה

[והנה לתרוץ] אין פֿשטות דאָס טאָפלטע לָשון (קושיא א).

[הרי] אין מדרש" טרעפט מען גאָר אַ שטיקל פֿירוש, [אז] ראשון גייט גאָר אַרויף אויף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, [און איבערדעם] זאָגט ער ראשון הוא לָכֶם, [אז] ס'איז אַ חודש פון הַתְגַּלּוּת אֱלֹקוֹת. [ואם כן הסיפא הוא רק 'טעם' להרישא, דלכן ניסן הוא 'ראש חֲדָשִׁים', מפני כי 'ראשון' הוא לָכֶם, שבו חודש התגלות הקב"ה כביכול שנק' ראשון].

עו

המשך ההקדמה לישוב קושיא ה-1, וקושיא א-1 (באופן השני)

ועל כל פנים ניסן הוא חודש הגאולה, וגם לעתיד, וכמו שפירשו גם בפסוק שְׁמֵרִים לָכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'לדורותם' [ועל כל פנים חודש ניסן הוא חודש הגאולה, וגם לדורות].

^ה בשמות רבה (טו, א): כשיצאו ישראל ממצרים, אמר להם הקב"ה אין לכם חדש אחר גדול מזה, לפיכך נקרא ראשון, שנאמר ראש חֲדָשִׁים.

ועוד שם (טו, ז): לפיכך אמר הקב"ה, הואיל ועשיתי לכם נסים בחדש הזה, אף אתם עשו אותו ראש חדש, שנאמר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֲדָשִׁים

ועוד שם (טו, ט): דבר אחר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֲדָשִׁים, מִשְׁלַם לַמֶּלֶךְ שְׁנוּלָה לוֹ בֶּן וְעֶשֶׂה יוֹם טוֹב, וְנִשְׁבַּח אוֹתוֹ הֵבֵן וְעֶשֶׂה שֶׁם זֶמֶן מְרֻבָּה, אַחֵר זֶמֶן נִפְדָּה אוֹתוֹ הֵבֵן, וְעֶשֶׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ יוֹם גְּנוּסִיָּא. כֵּן, עַד שֶׁלֹּא יִרְדּוּ יִשְׂרָאֵל לַמִּצְרִים, הִיוּ מוֹנִין לִשְׁעִבּוֹד, מִשִּׁירָדוֹ וְנִשְׁתַּעֲבַדוּ שֶׁם, עֲשֵׂה לָהֶם הַקֶּבֶ"ה נִסִּים וּנְפִלּוֹת, הַתְחִילוּ מוֹנִין לַחֲדוּשׁ שְׁנִפְדּוּ, שְׁנִאֵמַר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֲדָשִׁים.

ועוד שם (טו, יא): מִשְׁבַּחַר הַקֶּבֶ"ה בְּעוֹלָמוֹ קִבֵּעַ בּוֹ רִאשֵׁי חֲדָשִׁים וְשָׁנִים, וְכִשְׁבַּחַר בִּיעָקֵב וּבְנָיו קִבֵּעַ בּוֹ רִאשׁ חֲדָשׁ שֶׁל גָּאֻלָּה, שְׁבוּ נִגְאָלוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְבוֹ עֲתִידִין לִיגָאֵל, שְׁנִאֵמַר (מִכָּה ז, טו) כִּי־מִי צִאֲתָךְ מִצְרָיִם אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת, וְבוֹ נוֹלַד יִצְחָק, וְבוֹ נַעֲקַד, וְבוֹ קִיבֵל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרִכּוֹת, וְבוֹ רָמַז לָהֶם לִישְׂרָאֵל שֶׁהוּא רִאשׁ לָהֶם לַתְּשׁוּעָה, שְׁנִאֵמַר רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה. מִשְׁלַם לַמֶּלֶךְ שֶׁהוּצִיא אֶת בְּנֵי מִבֵּית הָאֲסוּרִין, אִמַּר עֲשׂוּ אוֹתוֹ יוֹם טוֹב כָּל הַיָּמִים, שְׁבוּ יֵצֵא בְּנֵי מִשְׁכַּן לָאוּר, מֵעוֹל בְּרוֹל לַחַיִּים, מֵעַבְדוֹת לַחֲרִירוֹת, וּמִשְׁעִבּוֹד לְגָאֻלָּה, כֵּן הוּצִיא הַקֶּבֶ"ה לִישְׂרָאֵל מִבֵּית הָאֲסוּרִין וְכו'.

ובפסיקתא רבתי (פרשה טו) ופסיקתא דרב כהנא (פ"ה, יא): הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם. אמר רבי יהושע, [משל] לַמֶּלֶךְ שְׁנִשְׁבַּחַר בְּנוֹ, וְלִבְשָׁה נִקְמָה לַמֶּלֶךְ וְהִלֵּךְ וּפְדָה אֶת בְּנֵי, וְאִמַּר הֵיוּ מוֹנִים לִי רִמְזִי אִיפְטִיָּה לַפְדִּיּוֹן בְּנֵי, כֵּן אִמַּר הַקֶּבֶ"ה הֵיוּ מוֹנִין אִיפְטִיָּה לִיצִיאַת מִצְרַיִם. [נעִיין עוֹד לַהֲלֵךְ בַּהֲעֵרָה לַג].

¹ וכן כתב הרמב"ן (בא יב, ב): וטעם הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֲדָשִׁים, שִׁמְנֵי אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל חֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן, וּמִמֶּנּוּ יִמְנוּ כָּל הַחֲדָשִׁים שְׁנֵי וְשִׁלִּישִׁי וְכו', כְּדִי שִׁיחִיהֶם זֶה זָכוֹר בְּנֵס הַגְּדוֹל, כִּי בְּכָל עֵת שְׁנוֹכִיר הַחֲדָשִׁים יִהְיֶה הַנֵּס נִזְכָּר וְכו'. אִם כֵּן שֶׁנִּקְרָא לַחֲדָשׁ נִסָּן רִאשׁוֹן וְלַתְּשׁוּעָה שְׁנִי, פִּתְרוֹנוֹ רִאשׁוֹן לְגָאֻלָּה, וְשְׁנִי עַל־אֵלֶּה. זֶה טַעַם רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם, שֶׁאֵינוֹ רִאשׁוֹן בְּשֵׁנָה, אֲבָל הוּא רִאשׁוֹן לָכֶם, שֶׁנִּקְרָא לוֹ לִזְכוֹרִין גְּאוֹלֵתֵינוּ.

² בגמרא ראש השנה (דף יא): רבי יהושע אומר בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל. מנלן, אמר קרא ליל שְׁמֵרִים, לִיל הַמְשׁוּמֵר וּבֵא [פירש"י: לְגָאֻלָּה] מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית.

³ בשמות רבה (טו, א): דבר אחר רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם, כְּבִיכּוֹל הַקֶּבֶ"ה שֶׁנִּקְרָא רִאשׁוֹן, שְׁנִאֵמַר (ישעי' מו, ד) אֲנִי רִאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרֹן, וְצִיּוֹן נִקְרָא רִאשׁוֹן, שְׁנִאֵמַר (ירמי' י, יב) כִּסֵּא כְבוֹד מְרוֹם מִרְאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ, וְעָשׂוֹ נִקְרָא רִאשׁוֹן, שְׁנִאֵמַר (תְּהִלּוֹת כה, כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן גּוֹי, וּמִשִּׁיחַ נִקְרָא רִאשׁוֹן, שְׁנִאֵמַר (ישעי' מא, כז) רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָיָה הָנֶס. יבֵּא הַקֶּבֶ"ה שֶׁנִּקְרָא רִאשׁוֹן, וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא רִאשׁוֹן, וְיִפְרַע מִן עָשׂוֹ שֶׁנִּקְרָא רִאשׁוֹן, וְיִבְנֵי מִשִּׁיחַ שֶׁנִּקְרָא רִאשׁוֹן, בְּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן, שְׁנִאֵמַר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֲדָשִׁים וְכו'.

[וכן מצינו בפסוק] ליל שְׁמֵרִים הוא לַה' וגו' שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'לְדֹרוֹתָם' (בא יב, מב), זָאֵגַט דאָךְ רש"י^ט [ושאר מפרשים, אַז] אויף לְדֹרוֹת איז די נאָכט שְׁמֹר, שְׁמֹר אויף די גאָולה.

עו

וכן מבואר במדרש שבחודש זה הוא זמן הגאולה העתידה, ואם לאו לא תאמינו
אזוי ווי ס'שטייט אין מדרש^ט, אַז מ'וועט אונז זאָגן [שבא הגאולה, לא תאמינו רק אם
הוא בניסן].

ברענגט ער אַ מַשֵּׁל, איינער [א מלך] האָט זיך מַרְחָק געווען מִמְטְרוֹנִיתָא [שלו],
האָט ער געזאָגט אַ סימן, אַז מ'וועט דיך אויספאַפֿן און קומען זאָגן אַז איך בין אַהיים
געקומען, זאָלסטו נישט גלייבן ביז דו וועסט מיך נישט זען. אַז דו וועסט מיך זען
וועסטו וויסן. ס'איז אַ סימן.

אזוי - זאָגט ער - איז דאָס אויך אזוי. אַז מ'וועט דיר קומען זאָגן פֿון אַ גאָולה,
זאָלסטו נישט גלייבן, אַז ס'איז נישט אין ניסן זאָלסטו נישט גלייבן.
אזוי שטייט דאָ [בפרשת החודש] אין מדרש רבה^ט.

עח

- יהיה איך שיהיה [הרי חודש זה הוא ראש חֲדָשִׁים, מטעם שהוא חוֹדֶשׁ הַגְּאוּלָּה]. -

(ההמשך, באות פא)

^ט ברש"י בא (יב, מב): ליל שְׁמֵרִים. שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו, לקיים הבטחתו, לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: הוא
הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה'. הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך: שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרוֹתָם.
משומר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר (בא יב, כג) וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁכִּית וְגו'.

^ב בעל הטורים (שם): שְׁמֵרִים, ב' במסורה. ליל 'שְׁמֵרִים', 'שְׁמֵרִים' לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שחלק הקב"ה ליל ט"ו
לשנים, חציו ליציאת מצרים, וחציו השני לגאולה לעתיד לבא.

ובספורנו (שם): הוא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה' שְׁמֵרִים. וכמו שהיה משמר ומצפה לגאולת ישראל כל ימי גלותם
במצרים, כן הוא משמר ומצפה לגאולת ישראל העתידה, כאומרו (ישעי' ל, יח) וְלִכֵּן יִחְפָּה יְיָדוֹ לַחֲנוּכָם, לְכָל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְדֹרוֹתָם. כאומרו בניסן נגאלו, ובניסן עתידין להגאל.

ובאור החיים הק' (שם): ליל שְׁמֵרִים וגו'. יכין הכתוב לרמוז ה' נסים מופלאים שזמנם לילה זו. א' בימי
אברהם כשהכה את ארבעה מלכים, ויִחְלַק עֲלֵיהֶם (לך יד, טו). ב' ביציאת מצרים, דכתיב (בא שם, כט) ויהי
בחצי הלילה. ג' בימי חזקיה כשהכה גבריאֵל מחנה סנחריב, דכתיב (מלכים ב' יט, לה) וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא. ד' בימי
מרדכי ואסתר, בַּלַּיְלָה הַהוּא נִדְרָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ (אסתר ו, א). ה', גאולה העתידה. ו כנגד נס אברהם אמר ליל
שְׁמֵרִים הוא לַה', כי באמצעות הנס נתגלית אמתתו יתברך, כאומרו ז"ל (בראשית רבה מב, ו) שיש מהאומות שלא
היו מאמינים בנס הצלתו מאור כשדיסוף והאמינו בנס הכאת ארבעה מלכים. וכנגד מצרים אמר לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם. וכנגד נס חזקיהו אמר הוא הַלַּיְלָה הידוע לנס, כרשום בדברי נביא (מלכים שם) וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּצָּא
מִלֶּאךָ וגו'. וכנגד נס מרדכי אמר הַזֶּה לַה'. וכנגד גאולה העתידה אמר שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרוֹתָם, פירוש
לסוף הדורות, בעגלא ובזמן קריב.

^ט בשמות רבה (יח, ב): מה ראה לומר ליל שְׁמֵרִים, שבו עשה גְּדוּלָּה לצדיקים, כשם שעשה לישראל במצרים, ובו
הציל לחזקיהו, ובו הציל לחנניה וחביריו, ובו הציל לדניאל מגוב אריות, ובו משיח ואלהיו מתגדלין, שנאמר
(ישעי' כא, יב) אָמַר שְׁמֹר אֶתָּה בָּקֶר וְגַם לַיְלָה. ו מִשְׁלַל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שפירש למדינת הים, אמר לה
יהא סימן הזה בידך, בעת שתראי אותו סימן [ווי: בעת שתראי אותי] (ובדלה[ן]) דעי שאני בא, ואני קרוב לבא. כך
ישראל מצפין משעמדה אדום, אמר הקב"ה הסימן הזה יהיה בידכם, ביום שעשיתי לכם תשועה ובאותו לילה,
היו יודעים שאני גואלכם, ואם לאו אל תאמינו, שלא קרבה העת, שנאמר (ישעי' ס, כב) אֲנִי ה' בְּעֵתָה אֲחִישָׁנָה.

ודברי רבינו שאמר לה 'אז דו וועסט מיך זען', הוא על פי גירסת ילקוט המכילי בתרי עשר א' (עמוד ד)
[וכעין זה הוא שם בישעי' ס, כב] בנוסח השמות רבה הנוכח, וז"ל: בעת שתראו אותי דעי שאני בא ואני קרוב, כך
ישראל וכו'. [והילקוט המכילי הוא ליקוט מדרשים שנתחבר ע"י רבי מנחם מבר אבא מרי, שהיה חי לערך בשנת ה"א ק', ויצא
לאור לראשונה מכת"י על כל ספר בפ"ע, ונמשך זה במשך כמה שנים, והחלק על תרי עשר י"ל בשנת תרס"ט. ורבינו מזכיר
דברי השמות רבה אלו על דרך זה בכמה דרושים, ומפרשו בכמה אופנים].

עט

[ביאור המשל והנמשל שבמדרש]

[ובדברי המדרש הנזכר יש להבין כי] לכאורה ער הייבט דאך נישט אָן [במה שמסיים, שאין המשל דומה לנמשל. דפתח שיאמינו רק כשיראו 'אותו', וסיים שיאמינו רק כשיהיה 'בזמן' של ניסן]²¹.

פ

נאָר זעט אויס [הכוונה], ווייל דאָס איז דער חוֹדֶשׁ הַהִתְגַּלּוּת [אלקות' כביכול].
עקסטער אַלע סִימָנִים [אחרים שעל הגאולה, מבואר כאן במדרש גם סימן זה, דגאולה האמיתית הוא כשיהיה 'התגלות אלקות', המסוגל בחודש ניסן].

פא

[סיום ההקדמה ליישוב קושיא ה-ו, ועוד]

אַבער יהיה איך שיהיה, דאָס איז אַ חוֹדֶשׁ הַגְּאֻלָּה.
איבערדעם איז הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם 'ראש חֲדָשִׁים'.

פב

[הקדמה ליישוב קושיא א-ג [לדרבינו] [באופן ראשון]

[נאָר] קודם האָב איך געקלערט אין דעם טאַפּלטן לָשׁוֹן, קען זיין אַזוי נאָך
אויכעט.

פג

ברמב"ם כתב דהן הקביעות שבזמן הסנהדרין על פי הראיה, והן הקביעות שלנו שנקבע מבית דין קדום, שניהם מקובלים הם בהלכה למשה מסיני, שגם זה הוא בהלכה למשה מסיני שבזמן שאין סנהדרין נסמך על קביעות הקדום וואָרן דער רמב"ם זאָגט [אין] פרק ה' מהלכות קידוש החודש²², שטייט דאָרטן [אז] דעם וואָס די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה האָט געזאָגט הַחֹדֶשׁ הַזֶּה 'לְכֶם' ראש חֲדָשִׁים, נאָר וויאָזוי, אַז דאָס איז מְסוּר בְּיָדְכֶם, די אַלע דינים - זאָגט ער - דאָס איז מְקוּבָּל אִישׁ מִפִּי אִישׁ - הִלְכָה לְמִשְׁה מִסִּינִי - פון משה רבינו²³, וויאָזוי דער דָּרָךְ פון קדוש הַחֹדֶשׁ איז. [הן] דעם אַז מ'איז מְחַשֵּׁב על פי הָרְאִיָּה, מיט די עֲדוּת און די חֲקִירוֹת, דעם גאַנצע ענין, דער גאַנצער חֲשָׁבוֹן, דאָס איז מְקוּבָּל הִלְכָה לְמִשְׁה מִסִּינִי, [אזוי] זאָגט ער. און [הן] דאָס - זאָגט ער - איז אויך הִלְכָה לְמִשְׁה מִסִּינִי, אַז ווידעראום אַז מ'קאָן

²¹ ו"ל רבינו בענין זה בס"ג החודש תשי"ד [לשון קדשו קונטרס רלה, אות ז]: דאָס מָשָׁל איז נישט דומה לנמשל. ער זאָגט אזא מָשָׁל, אַז דער סימן [אין] אַז מ'וועט מיך זען. [און] צום סוף לאַזט ער דאָך אויס [בהנמשל מיט] גאָר אַן אַנדערע ענין, אַז ס'איז נִיָּסן. [וכן] אין נִיָּסן זעט מען דען, זעט מען שוין הקדוש ברוך הוא? [והלא כתיב] [תשא לג, כ] כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי, וויאָזוי זעט מען. פתח בכד וסיים בחבית [בבא קמא כז, ד], ער הייבט אָן, ער איז מְצִייר מיט אַזא מָשָׁל אַז מ'וועט מיך זען, און ער לאַזט אויס מיט נִיָּסן.

²² ברמב"ם [קידוש החודש ה, א-ג]: כל שאמרנו מקביעות ראש החדש על הָרְאִיָּה, ועיבור השנה מפני הזמן או מפני הצורך, אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים בארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות. שכן נאמר למשה ולאחרן הַחֹדֶשׁ הַזֶּה 'לְכֶם' ראש חֲדָשִׁים, ומפי השמועה למדו איש מאיש ממה רבינו שכן הוא פירוש הדבר, עדות זו תהיה מסורה 'לכם' ולכל העומד אחריהם במקומם. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל, אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, שבזמן שיש סנהדרין קובעין על הָרְאִיָּה, ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על חשבון זה שאנו מחשבין בו היום, ואין נזקקין לראייה, אלא פעמים שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הָרְאִיָּה, או קודם לו ביום או אחריו ביום, וזה שיהיה אחר הָרְאִיָּה ביום פלא הוא, ובאמצעות שהן למערב ארץ ישראל. וּמֵאִמְתִּי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי תלמוד, בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע. אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי תלמוד עד ימי אביו ורבא, על קביעת ארץ ישראל היו סומכין.

מאכן אזא חשבון ווי אונז (בזמן הזה), מ'זאל זיך פארלאזן אויף זייער [קביעות הקדום, שקבעו בימי הלל הנשיא], דאס איז אויך ה'לכה למשה מסיני.

פד

אין פלוג איז טאקע אסאך זענען אין דעם, זיי זענען מ'פ'לפל דערינען^י, וויאזוי מ'האט געקענט מאכן אויף אזויפיל יאָר אַ חשבון. [דהגם דקיי"ל אַתם] אפילו שווגין אפילו מוטעין^ט, טאקע אַמַת, אָבער [זהו רק כשקובעין בית דין] בשעת מעשה, אָבער [לקבוע] אויף אזויפיל יאָר שפעטער, [ולתקן החדשים] אָחד מלא ואָחד חסר, דעם גאנצן חשבון [שלנו, וואָס] ס'איז דאָ טעג וואָס מ'טרעפט נישט איין [להיות המולד מכון בר"ח או סמוך לו], וואָס ס'שטימט נישט אינמיטן [באיזה ח'דשים] מיטן מולד, איז דאָ טעג, איז דאָ אַזעלכע ח'דשים [שאינו עולה ר"ח ליום המולד]. נאָר פונדעסטוועגן אַז מ'האט עס געמאַכט [בשעתו] איז עס געמאַכט, על סמך אויף דעם דרש פון אַתם אפילו שווגין אפילו מוטעין, אָבער אויף אזויפיל יאָר [מנין לנו המקור לזה]. מ'איז מ'פ'לפל דעריין גאָר צי מ'מעג, צי ס'איז ראוי די אלע זאכן.

פה

נאָר דער רמב"ם זאָגט אַרויס בפירושו אַז דאָס איז אַ ה'לכה למשה מסיני, ממילא איז דאָך [בדעתו] נישטאָ וואָס מ'פ'לפל צו זיין.

פו

[אויך] פון וואו דער רמב"ם האָט דאָס גענומען, זעט אויס^ט [אז] פון דעם [גופא], ווייל זיי האָבן עס געמאַכט [אזוי, בימי הלל הנשיא], האָט דער רמב"ם, האָט ער נישט געטראָפן עפעס אזוי דערויף קיין [תירוץ אחר]. זעט אויס ער האָט אַליין נישט געטראָפן דערויף אזוי קיין 'לימוד' אויף דעם .. איז אזוי [איים] עפעס אויסגעקומען דער חשבון נאָר אַז ס'איז ה'לכה למשה מסיני, [וממילא] זיי האָבן געזען אַז מ'מעג אזוי טון^י.

^י עיין בזה במנחת חינוך מצוה ד' (אות ל), שהאר"ך בזה.

^ט במשנה ראש השנה (כה): הרי הוא אומר אַתם אַתם אַתם שלש פעמים [פירש"י: שלשה זמני כתיב אָשר תקראו 'אַתם', בפרשת שור או כשב (אמר נג, ב ד לו), וקרי ביה תקראו 'אַתם'], אַתם אפילו שווגין, אַתם אפילו מוידין, אַתם אפילו מוטעין.

^{טז} וכן נראה שהבין הרמב"ן בדעת הרמב"ם, שכתב בהשגות הרמב"ן (על ספר המצות, מ"ע קנא) וז"ל: וראיתי לו עוד בהלכות קדוש החודש שאמר בזמן שאין סנהדרין בא"י אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין היום ודבר הזה הלכה למשה מסיני הוא וכו'. ויקשה לו עוד הענין, וְשֶׁם הַדָּבָר מִסּוּרָה וְהַלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינִי, מה שלא נאמר בתלמוד, ולא הוזכר בשום מקום.

^{יז} וכן סובר גם בשו"ת הרשב"א (ח"ד, סימן ננד) וז"ל: שְׁאַלְתָּ, זה החשבון שאנו קובעים עליו את המועדים, אחר שהעיקר בדידנו (ראש השנה כ), כזה רָאָה וקדש. וכתיב אָשר תקראו אַתם, איך נשען על זה החשבון מבליט ראיית לבנה, ובקריאת כל אדם. ואם ראיתי להרמב"ם ז"ל בקידוש החדש, [זה] שאנו סומכין עליו בזמן שאין סנהדרין הלכה למשה מסיני. מנין הוציא את זה. שְׁמָה שאמר רבן גמליאל (שם כה). כך מקובלני מבית אבי אבא אין חידושה של לבנה כו', אע"פ שהוא אמת, כי נלאו האצטוגנינים ולא מצאו חשבון יותר מדוקדק, איני חושב שזאת הקבלה נקראת הלכה למשה מסיני. • תשובה, אני חושב כי ענין החשבון וקידוש החדש הלכה למשה מסיני, כדברי הרב ז"ל, דכל שיש מקום הוּעָד חייבים הם לקדש על פי הראיה עם עדות החשבון, הא לאו הכי מערימין ולא נקדש עד שנוכחין הראיה עם החשבון, או נַעֲרִים להקדים הראיה אע"פ שלא ראו, כדי לקדש בזמן המכוון לחשבון. וכדאמרין בפ"ק דר"ה (כ): אמר ר"י בן לוי מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו, ואין מאיימין על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו. איני, והא שלח רבי יהודה נשיאה לרבי אמי הו יודעין שכל ימי ר' יוחנן היה מלמדנו מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו, שאע"פ שלא ראו יאמרו ראינו. ורב דימי מנהרדעא מתני איפכא כו'. וגרסינן בפ' אם אינן מכירין (שם כה). רבי חייא חזייה לסיחרא דעשרים ותשעה, שקל קלא שדא ביה, אמר לאורחא קא בעינן לחישוב וְאֵת קיימת הכא, זיל איכסי'. אלמא

[ועל כל פנים] זאָגט דאָך דער רמב"ם, אַז די ביידע זענען הִלְכָּה לְמִשְׁה מְסִינִי.
ס'איז הִלְכָּה לְמִשְׁה מְסִינִי וויאזוי מ'זאָל מְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ זיין, די חשבונות מיט די
רִאִיָּה, און אַז נאָר מיט די סנהדרין.
און ווידעראום אַז ס'איז נישטאָ קיין סנהדרין, קען מען זיך פֿאַרלֶאָזן אויף די
פריערדיגע חֲשֻבֹנוֹת, אַזוי ווי אונז טוה מיר היינט, [און] דעס איז אויך הִלְכָּה לְמִשְׁה
מְסִינִי.

ובאמת גם מה שהוא רק הלכה למשה מסיני, ואינו מפורש בפסוק, מכל מקום יש בזה גם רמז ואסמכתא בפסוק
און לעולם איז דאָך דער פֿלל, יעדע הִלְכָּה לְמִשְׁה מְסִינִי האָט אַ רִמְזֵי אֵין פֿסוק,
ס'איז נאָר נישט געדרוינגען בִּפְּירוּשׁ, [אַבער] ס'האָט אַ רִמְזֵי אֵין פֿסוק.
אַבער נאָר וואָס דען, די הִלְכָּה [בעצם] איז [רק] הִלְכָּה לְמִשְׁה מְסִינִי [אבל לא ממנין
תרי"ג כמצוה בפ"ע, כמו במצוה המפורש בפסוק בפ"ע].

[און] לעולם איז דאָך אַלדינגס אַזוי [גם בהתרי"ג מצות עצמן, הוי צורתם ואופן קיעמים
בקבלה למשה מסיני].
לְמַשֵּׁל ווי דער רמב"ם אַליין זאָגט אין די הקדמה פון זרעים"י אַזוי, [דהא דכתיב
פֶּרִי עֵץ הָדָר הוּא] אַתְרוֹג איז נישט געדרוינגען פון 'הָדָר' ט"א [אף שנזכר דרש זה בגמרא, רק נמסר
בהלכה למשה מסיני, ודרשא של 'הָדָר' הוא רק אסמכתא].

העיקר הוא החשבון. אלא שבזמן שהיה בית דין בבית הועד מצוה לקדש ע"פ הראיה, ומכל מקום כבענין
שאמרנו. ועוד, דאמר שמואל (שם כ:) יכילנא לתקוני לכולי גולה. אלמא בלא עדות ראייה היה יכול לדקדק
בחשבון המולדות ולתקן לגולה לקדש, והרי בבבל היו מונין וקובעין ומקדשין מולדות ע"פ החשבון, ולפעמים
יעשו בהיפך מה שהיו עושין בארץ במקום הועד, כמעשה דר' אמי בר נגרי ורבי חייא דאיקלעי לבבל בשורה
בתשרי, כדאיתא התם בר"ה (כא), אלמא מקדשין וקובעין מועדות שלא על פי הראיה. וכדאמרין גבי שני
אדרים (שם כ:) אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן שבתא, ופריקו משום דמצוה לקדש על פי הראיה, ואפי'
משום מתייא תקינו. ואי לא הלכה למשה מסיני שכל זה נכנס במה שאמרה תורה אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם,
היֵאָךְ יִכּוּלִין לעשות כן. לפיכך סדרו לנו את הסדר הזה, וכדשמואל דאמר יכילנא לתקוני לכולה גולה. [נועין עוד
בזה בברכי יוסף (רא"ח קכד, א)].

" בהקדמת פירוש המשניות לסדר זרעים: וכאשר פֿלל [ורבינו הקדוש] ידיעות והדברים, החל לחבר המשנה,
שהיא כוללת פירוש כל המצוות הכתובות בתורה. מהם קבלות מקובלות מפי משה ע"ה, ומהם ידיעות הוציאום
בדרך הסברה ואין עליהם מחלוקת, ומהם ידיעות שנפלה בהם מחלוקת בין שתי הסברות וכו'. ○ אבל אחרי
עיקר גדול ראיתי לזכור, והוא שיוכל אדם לומר, אם הם פירושי התורה - כפי אשר יסדנו - מקובלים מפי משה,
כמו שאמרנו מדבריהם (תורת כהנים ריש בהו) כל התורה נאמר כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אם כן מה
אלו ההלכות היחידות, שנאמר בהם הלכה למשה מסיני. וזה עיקר יש לך לעמוד על סודו, והוא שהפירושים
המקובלים מפי משה, אין מחלוקת בהם בשום פנים, שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת נפלה בזמן מן
הזמנים - מיתום משה ועד רב אשי - בין החכמים, כדי שיאמר אחד המוציא עין חבירו יוציאו את עינו, שנאמר
(משפטים כא, כד. דברים יט, כא) עֵינִי בְּעֵינִי, ויאמר השני אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת (כמבואר בגמרא בבא קמא פג:).
ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב (אמור כג, מ) פֶּרִי עֵץ הָדָר, כדי שיאמר אחד שהוא אתרוג (כמבואר
בגמרא סוכה לה), ויאמר אחד שהוא חבושים או רמונים, או זולתו. ולא מצאנו גם כן מחלוקת בְּעֵץ עֲבוֹת (אמור
שם), שהוא הדס (סוכה לב:). ולא מצאנו מחלוקת בדברי הכתוב (תצא כה, יב) וְקִצְתָּהּ אֶת פִּפְיָהּ, שהוא כופר (כבא
קמא כח:). ולא במה שאמר הכתוב (אמור כא, ט) וּבַת אִישׁ כֶּהֱן כִּי תִחַל לָזֶנֶת וּגְוִ' בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף, שזו הגזירה אין לנו
לגזור אותה אלא אם תהיה אשת איש על כל פנים (סנהדרין נ: ועוד). וכן גזירת הכתוב בנערה אשר לא נמצאו לה
בתולים שישקלוה (תצא כב, כא), לא שמענו חולק בה ממש ועד עתה, על מי שאמר שזהו לא יהיה אלא אם
היתה אשת איש, והעידו עדים עליה שאחר הקידושים זינתה בעדים והתראה. ○ וכיוצא בזה בכלל המצוות אין
מחלוקת בהן, שכולן פירושים מקובלים מפי משה. ועליהם ועל דומיהם אמרו, כל התורה נאמרו כללותיה
ופרטותיה ודקדוקיה מסיני. אבל אע"פ שהן מקובלין ואין מחלוקת בהם, מחכמת התורה הנתונה לנו, נוכל

צי [אז] שְׁחִיטָה אִיז מִן הַצֶּנְאָר^כ, [דפריך הש"ס]^{כא} וְאִימָא מְזַנְבוּ, [על הדרשא שדרשו וְשִׁחַט] מִמְקוֹם שֶׁשָּׁח חֲטָהוּ. [ומשני הגמרא דלעולם] ס'אִיז נִישֵׁט פֿון 'דער דְּרָשָׁא' אִיז דָּאָס גַּעדְרִינגען, [נאָר] ס'אִיז אַזוי מְקַבֵּל גַּעוּוּען הֶלְכָּה לְמִשָּׁה מְסִינִי, און מ'הָאָט [עס] 'מִמְסָיִךְ' גַּעוּוּען אויפֿן פֿסוק.

צ

ישוב קושיא א-ב (באופן ראשון)

וּיש לומר דזהו שנרמז כאן בכפל לשון הפסוק, דהרישא מיירי מהקביעות שבזמן הסנהדרין על פי ראיית העדים, ולזה אמר הח"ש חוה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים, שהקדים תיבת 'לָכֶם' לתיבת 'רֹאשׁ חֲדָשִׁים', כי הבית דין עצמו קבעו את החודש בזמנו, ולאחר שהיה ידוע להם החשבון והראיה, הוא שקבעוהו לראש חודש

איבערדעם קאָן זיין אַזוי.

די וואָס זיי האָבן מְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ גַּעוּוּען עַל פִּי הָרֹאִיָּה, האָבן זיי דאָךְ גַּעוּוּאוּסֵט

להוציא ממנה אלו הפירושים בדרך מדרכי הסברות והאסמכתות והראיות והרמזים המצויים במקרא. ○ וכשתראה אותם בתלמוד מעיניים וחולקין זה על זה במערכת העיון, ומביאין ראיות על אחד מאלו הפירושים והדומה להן, כגון מה שאמרו (סוכה לה.) במאמר הכתוב פֿרי עֵץ הָדָר, אולי יהיה רמונים, או חבושים, או זולתם, עד שהביאו ראיה עליו ממה שנאמר פֿרי עֵץ הָדָר, ואמרו עץ שטעם עצו ופריו שוה, ואמר אחר פֿרי 'הָדָר' באילנו משנה לשנה, ואמר אחר, פֿרי הָדָר על כל מים. אלו הראיות לא הביאו מפני שנשתכשע עליהם הענין עד שנודע להם מהראיות האלה, אבל ראינו ללא ספק מיהושע עד עתה, שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה, ואין בו מחלוקת. אבל חקרו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש המקובל. וכן היא ראייתם על ההדס (שם לב:). וראיתם על דיני אברים בעונש ממון (בבא קמא דף פג), והוא מה שחייב למי שהשחית אבר מאברי חבירו. וראיתם גם כן על בת איש כהן, הנזכרת לשם (סנהדרין נ:). שהיא אשת איש, וכל הדומה לו שהוא נוהג על העיקר הזה. וזה ענין מה שאמרו כללותיה ופרטותיה, רצו לומר הענינים שנוכל להוציאם בכלל ופרט ובשאר י"ג פסוק באומרו אֶרֶץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה (דברים ח), תהיה התשובה שהיא הלכה למשה מסיני, ואין לשיעורין עיקר להוציא אותם ממנו בדרך סברא, ואין להם רמז בכל התורה, אבל נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק 'לסימן', כדי שיהא נודע וזכור, ואינו מענין הכתוב. וזה ענין מה שאמרו קרא אסמכתא בעלמא, בכל מקום שזיכרוהו.

^ט כמבואר בגמרא סוכה (לה.): תנו רבנן, פֿרי עֵץ הָדָר (אמור כג, מ), עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אֶתְרוֹג וכו'. רבי אומר אל תקרי הָדָר אלא הָדִיר, מה דיר זה יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין, הכי נמי יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין. אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין, אלא הכי קאמר, עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים. רבי אבהו אמר אל תקרי הָדָר אלא הָדָר, דבר שֶׁדֵּר באילנו משנה לשנה. כן עזאי אומר אל תקרי הָדָר אלא הדור, שכן בלשון יוני קורין למים הדור, ואיזו היא שגדל על כל מים, הוי אומר זה אֶתְרוֹג.

^כ דוגמא זו לא נזכר בדברי הרמב"ם, אלא שמוסף רבינו ראה לדבריו מתוך הגמרא עצמו. וכן הוסיף זה בס"ג זכור תשי"ד.

^{כא} בגמרא חולין (כו.): אמר רב כהנא, מניין לשחיטה שהיא מן הצואר, שנאמר (ויקרא א, ה) וְשִׁחַט אֶת כֶּן הַבֶּקֶר, מִמְקוֹם שֶׁשָּׁח חֲטָהוּ [פירש"י מִמְקוֹם שֶׁשָּׁח, שכופף. חטוה, הכשירוהו לאכילה וטהירוהו. לישנא אחרינא חטוהו הוציא את דמו ונקוהו, ולהאי לישנא גרסינן חטוהו לישנא דרכוי הוא, וללישנא קמא גרסינן דאכשורי הוא]. ○ ממאי דהאי חטוהו לישנא דרכוי הוא, דכתיב (מצורע יד, נב) וְחָטָא אֶת הַבֵּיץ, ואיבעית אימא מהאכא, תחטאני באוזב ואתהו. ○ ואימא מזנבו [שכפוף תמיד], שֶׁח מכלל שזקוף בעינן נִשְׁשֵׁח משמע כופף ולא כפוף, מכלל שברוך הליכנה הוא וזקוף], והא שֶׁח ועומד הוא. ואימא מאזנו [שהוא כופפה כשהוא רוצה], בעינן דם הנפש וליכא [נהא בקדשים כתיב, ודם הנפש בעינן לזריקה, דכתיב (אחרי יז, יא-יד) דָּמוֹ בִּנְפִשׁוֹ הוא, וְאֵנִי נִתְחִי לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ וגו', דם שהנפש יוצאה בו מכפר]. ואימא דקדק ואזיל עד דם הנפש, ותו 'שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור' מנלן, אלא גמרא [הִלְכָּה לְמִשָּׁה מְסִינִי], שחיטה מן הצואר נמי גמרא. וקרא למאי אתא, דלא לשווייה גיסטרא נשלא יתחור כל המפרקת לשנים, דהכי משמע חטוהו, הוצא את דמו ותו לא, ולאידך לישנא אכילתו דהיינו הסימנין ותו לא].

פריער דעם חשבון, אָדער [ווייל] זיי האָבן גירעכנט²², אָדער [ווייל] זיי האָבן גוֹבָה עֲדוּת געווען [מהעדים שראו הלכנה בחידושה. ונמצא] ס'איז פאַר זיי נַתְבַּר געוואָרן אַז דאָס איז ראש חודש, און מ'האָט [נאָכדעם] קוֹבַע געווען דעם חודש. דאָס איז 'די' הִלְכָה [שבזמן הסנהדרין].

צא

והספיא ראשון הוא לָכֶם, רומז על הקביעות שלנו שאין אנו מחשבים וקובעין בעצמנו, רק סומכין על קביעות הקדום, ולזה הקדים תיבת 'ראשון' לתיבת 'לָכֶם'

וידעראום דעם קביעות הַחֹדֶשׁ וואָס אונז האָב מיר, 'אונז' ווייס מיר דאָך גאַרנישט, נאָר [ווען] מ'באַגעגענט דעם ראש חודש [שכבר קבעו הקדמונים] איז מען עס מַקְבֵּל, ווייסט מען [שהוא ראש חודש]. אָבער דער חשבון איז דאָך [שוין געמאַכט] פון פריער [בדורות הקדמונים, ולא על ידינו, אָבער] אַזוי 'אונז' ווייס מיר נישט, מ'האָב מיר נישט קיין חשבון און נישט קיין ראָיָה, נישט על פי ראָיָה און נישט על פי חשבון [שאין מחשבין את החשבון מחדש כהיום]²³, נאָר מ'האָט עס 'פריער' געמאַכט, האָט מען דאָך עס געמאַכט פריערער נאָך, [על ידי אחרים].

צב

איז 'פשוט און גראַד' דער פֿסוק דאָ מַרְמֵז [בכפל הלשון] די ביידע הִלְכוֹת. קודם [בזמן הסנהדרין] איז הַחֹדֶשׁ הַזֶּה 'לָכֶם' ראש חֲדָשִׁים, ס'איז מְסוּר בְּיָדְכֶם, 'עטס' זאָלטס עס מאַכן. [ולכן] איז 'קודם' דער לָכֶם, [ווייל] 'זיי' מאַכן עס. וידעראום, וידער ס'איז נאָך פאַרהאַנדן אַן אָפֶן, 'נאָך' אַ הִלְכָה איז דאָ, אַז 'ראשון' הוא לָכֶם, אַז דער ראשון איז געמאַכט פון פריער [על ידי אחרים], און עטס ברויכטס ענק [נאָר] צו פירן [לפי סדר שנקבע מזמן קדום]. [המשך עיקר הענין, להלן באות צו]

צג

ובאמת יש פלוגתא בין הרמב"ם והרמב"ן בענין קביעות שלנו, לדעת הרמב"ן אין נעשה כלום בזמן הזה, רק הכל נעשה על פי קביעות 'הקדום', משא"כ לדעת הרמב"ם צריך שיהיה גם בזמן הזה יהודים בארץ ישראל, שקבלו את החודש

דער אָמַת איז דאָך אַז אין דעם [בענין של קביעות 'שלנו'], אין דעם איז דאָך מְחוּלָק דער רמב"ם²⁴ מיטן רמב"ן.

²² דביום שלשים ואחד היו מקדשין החודש אף אם לא באו עדים. ועיינן עוד ברמב"ם (קידוש החודש א, ה-ו) ובפירוש המשניות (ראש השנה ב, ו), שאף הם היו מחשבין החשבון, מלבד שקבעו על פי ראיית העדות, וכבר העתקנו לשונו בחלק א' של הקונטרס.

²³ ו"ל הרמב"ם (קידוש החודש ה, ג): זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו ואומרינן שראש חדש יום פלוני ויום טוב ביום פלוני, לא בחשבון שלנו אנו קובעין, ולא עליו אנו סומכין, שאין מעברין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ, ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו מחשבין, לְגִלּוֹת הדבר בלבד הוא, כיון שאנו יודעין שעל חשבון זה הן סומכין, אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא, ובקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב. לא מפני חשבון שאנו מחשבין.

²⁴ בספר המצוות להרמב"ם (מ"ע קנב): שצונו יתברך לקדש חדשים ולחשב חדשים ושנים, וזו היא מצות קידוש החדש וכו'. שמצוה זו אינה מסורה לכל איש ואיש, כמו שבת בראשית שכל איש ימנה ששה ימים וישבות בשביעי וכו', אבל מצוה זו לא יעשה אותה לעולם וזולת בית דין הגדול לבד, ובארץ ישראל לבד. ולכן בטלה ה'ראייה' [של הלכנה] אצלנו היום בהעדר בית דין הגדול, כמו שבטלה הקרבת הקרבנות בהעדר המקדש וכו'. ודע שהחשבון הזה שנמנה אותו היום ונדע בו ראשי החדשים והמועדים, אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד, אלא בעת הצורך ובהעדר החכמים מארץ ישראל או אפשר לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעבר השנים ויקבע חדשים בחוצה לארץ, כמו שעשה רבי עקיבא (ברכות סג, ב"ב קכ"ג) וכו'. ובכאן שורש גדול מאד משרשי

דער רמב"ן זאָגט¹⁰ אַז מ'ברויך 'גאָרנישט' [טון מצדינו, בזמן הזה, רק] ווען ס'איז ראש חודש [על ידי חשבון קביעות הקדום] ווערט ראש חודש [מאליו]. אָבער דער רמב"ם זאָגט¹¹ אַז מ'ברויך נאָך דאָס אויכעט, אַז מ'זאָל [עס] נאָך קוֹבֵעַ זיין אין אַרץ יִשְׂרָאֵל, ס'מוז זיין [אידן בארץ ישראל, אַלץ מוז זיין [דאָרט] עפּעס אידן וואָס זענען קוֹבֵעַ הַחֹדֶשׁ¹²].

צד

[ולפלא ששיתם מוחלפת היא בענין זה, משיתם במצות ישוב ארץ ישראל, לדעת הרמב"ן
ישוב ארץ ישראל הוא מצוה דאורייתא וגם בזמן הזה, ולדעת הרמב"ם אין זה ממנין המצות]

ס'איז עפּעס מוֹחֲלָפֶת הַשִּׁטָּה, וואָס זיי זענען דאָ מְהוּפָּךְ דער רמב"ם מיטן רמב"ן [משיתם במצות ישוב ארץ ישראל].

האמונה, לא ידעוהו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה, וזה שהיונתנו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העבור שבידינו ואומרים שזה היום ראש חדש וזה היום יום טוב, לא מפני חשבוננו נקבעוהו יום טוב בשום פנים, אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש חודש או יום טוב וכו'. ואנחנו אמנם נחשב היום כדי שנדע היום שקבעו הם - רצוני לומר בני ארץ ישראל - בו ראש חודש, כי במלאכה הזאת בעצמה מונין וקובעין היום, לא בראיה, ועל קביעתם נסמך, לא על חשבוננו. אבל חשבוננו הוא לגלוי מילתא, והבן זה מאד. ואני אוסיף לך ביאור, אילו אפשר דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, - חלילה לקל מעשרות זאת, כי הוה הבטית שלא ימחה אותה האומה מכל וכל, - ולא יהיה שם בית דין ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ, הנה חשבוננו זה לא יועילנו אז כלום בשום פנים, לפי שאין לנו רשות שנחשב בחוצה לארץ ונעבר שנים ונקבע חדשים אלא בתנאים הנזכרים, כמו שבארנו. פי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים (ישעי' ב, ג, מידה ב, ד).

¹⁰ בהשגות הרמב"ן לספר המצות (שם) האריך לחלוק על הרמב"ם בזה, ומסיים שם וז"ל: ועם כל זה לפי דבריו בספר הזה שהוא מודה שאפילו בקביעות החשבון צריך שיהיה שם בארץ בית דין, או שיהיה בחוץ לארץ בית דין שנסמך בארץ, בטלו המועדות היום מכמה שנים, שהרי אין בארץ בי"ד נסמך ולא בחוץ לארץ. וכן אפילו לדבריו שגם אנו מצריכין מן התורה בין בראיה בין בחשבון בי"ד של שלשה והן מומחין, והנה היום נעדר בי"ד הזה מכל ישראל. אבל מרפא הקושיא הגדול הזה הוא, שרבי הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא תיקן חשבון העיבור הוא קידוש חדשים ועיבור שנים הראויים להתעבר לפי מנינו עד שיבוא אליהו ז"ל, ונחזור על פי הראיה בבי"ד הגדול והקדוש אמן במהרה בימינו יהיה, שהוא ע"ה ראה שיתבטלו המועדות מפני הפסד הסמיכה כמו שנתבטלו דינו קנסות וכל דבר שצריך מומחין, ועמד ותיקן החשבון וקידש ועיבר בו חדשים ושנים עד שיבנה בית המקדש, ולפיכך היא שבטלה הראיה אצלנו, לפי שאין לנו בי"ד הראויין לקבל העדות ולקדש על פיהם וכו'. ועל השואל להקשות מזה שאמר (ראש השנה ז.) אין מעברין את השנה לפני ר"ה ואם עברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד, ותשובת זו השאלה, שאין זמן העיבור קבוע להם מן התורה, אין להם אלא שלא יעברו אותה אחר ניסן, דכתיב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רִאשׁוֹן חֳדָשִׁים, ודרשו (סנהדרין יב:) זה ניסן ואין אחר ניסן, אבל לפי שלא היו רגילין בעיבור אלא בקרוב לאדר שנודע להם ענין האביב ופירות האילן, ואם יקדימו להם בשנה מן השנים יבוא הדבר לידי שכחה ושיבוש, מפני זה היה להם תיקון שלא יעברו אותה קודם ר"ה, שמת שיכחו העם ויבואו לזלזל בחמץ בפסח ובמועדות, והתנו שם עברוה אלא תהא מעוברת עד שיחזורו ויגלה חשבונם לעם בזמן, וכן אמרו חשובי מחשבתיך גלילי לא מגליקן, אבל כיון שראה החכם הנזכר בזמנו ביטול המועדות לגמרי אם לא יעשה הקבוע ההוא, וראה תיקון הכל בחשבון הזה אין מקדים ואין מאחר, ושהדבר יותר מוסכם ומקובל על העם בדעתם המועדות בקביעות מאין שיבוש ושנינו, עמד וקידש חדשים ועיבר השנים כולם, לפי שהחשבון בב"ד ההוא הסמוך ובארץ הנבחרת כראוי. ואני סבור שאין קידוש חודש מעכב, ולא הצריכו חכמים לומר מקודש מקודם אלא שהוא מצוה או לפרסומי מילתא בעלמא, אבל מכיון שהסכימה דעת בי"ד שיהיה החדש הזה מלא או חסר, קורא אני בו אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אֹתָם וכו', אלמא אין קידוש מעכב. וכן אמרו שמצוה לקדש על פי הראיה, ואינו מעכב, והוא כל שכן בעיבור. ומה שאמרו (בבא בתרא קטא.) מוֹצְיֵי ה' צריכין מומחין ומועדי ה' צריכין קידוש בי"ד, זהו למצוה, א"נ צריכין בי"ד קאמר לחשוב בהן ולהסכים בהן אם מלאים אם חסרים, ובשנים אם פשוטה או מעוברת, וכן אמרו (ראש השנה ז.) שתא מעוברת בחושבנא תליא מילתא, ולפי כל זה נאמר שמשנה שהסכים ר' הלל הנשיא ובית דינו על החשבון הזה ותיקן אותו לדורות בחדשים ובשנים, קורא אני בהם אֵלֶּה מוֹצְיֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אֹתָם, ועל זה הענין הוא החדשים והמועדות, עד יבוא ויורה צדק לנו.

¹¹ שיהיה מונין ונהגין בקביעות הקדום.

[שהרי] ביי ישוב ארץ ישראל זאגט דאָך דער רמב"ם [שלא נחשב זה מכלל מנין תרי"ג]^{יז}, דער רמב"ן^{יח} האלט דאָך יאָ [שהוא מצוה דאורייתא מחשבון תרי"ג, ושהוא נוהג גם בזמן הזה], און דער רמב"ם נישט^{יט}.

און דאָ ווידער [במצות קידוש החודש] איז פאָרקערט.
דעם אַז ס'מוז זיין - קביעות הַחודש מוז זיין - אין אַרץ יִשְׂרָאֵל נאָך היינט אויך, לערנט דער רמב"ם, אַז 'עפעס' [אידין] מוז זיך געפונען [בארץ ישראל גם בזמן הזה], אויף דעם מוז זיך געפינען נאָך אַזויפיל אידן אַז מ'זאָל מִבְּרֵכִין הַחודש זיין, ווייל אַז נישט איז עס נישט קיין ראש חודש. [משא"כ לדעת הרמב"ן אין צורך בזה].

צה

הגם דער עיקר איז דאָך [הקביעות של בית דין הקדום שבימי הלל הנשיא, והיושבים בארץ ישראל בזמן הזה] זיי מאַכן דאָך עס אויך נאָר אויפן 'פריערדיגען' חֶשְׁבֹּן. אָבער דאָס מוז אויך געשען [שיהיו שם ישראל שמברכין ונוהגין בקביעות הקדום גם בזמן הזה].
דאָס איז די שיטת הרמב"ם, אַזוי זענען זיי מִבְּאָרֵל.
אין דעם איז דאָ דאָך אַ גאַנצע אַריכות מיט בִּירוּרִים, אין די פּוֹסְקִים. אין מהר"ל בן חביב^{לא} איז דאָ אַ שמועס דערפון בִּאֲרִיכות טאַקע, און אַנדערע פּוֹסְקִים.

צו

אבל על כל פנים גם לדעת הרמב"ם העיקר
הוא מה שאנו סומכין על קביעות 'הקדום'

יהיה איך שיהיה, אָבער על כל פנים, אָבער דער יסוד איז נאָר אויף די פריערדיגע [קביעות]. מ'דאַרף נאָר באַשטעטיגן [היינט אויך] דאָס פריערדיגע [לדעת הרמב"ם], אָבער על כל פנים געמאַכט איז עס פון פריער [אף להרמב"ם, וכל שכן להרמב"ן].

צו

ישוב קושיא ג (לאופן הראשון)

ולדרכינו יבואר עוד גם השינוי שבסיפא אמר לְחֻדְשֵׁי 'הַשָּׁנָה', ולא סתם 'חדשים'. רכיון שרומז על הקביעות שלנו, הרי קביעות זה אינו נעשה מידי חודש בחודש, אלא כבר נקבע הכל ביחד מוזמן קדום, לכל שנה ושנה איבערדעם זאָגט ער דאָ [בהסיפא דקרא], ס'איז ראשון הוא לְכֶם [לְחֻדְשֵׁי 'הַשָּׁנָה', ווייל] דאָס איז יעדעס יאָר מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה [באופן קבוע].

[שהרי] 'אַזוי אַרומער' [כשעדיין קידשו על פי הַרְאִיָּה] הָאָט דאָך געקענט זיין אַ יעדעס יאָר אויף אַן אַנדערן אופֿן, דער חֶשְׁבֹּן פון די לְבָנָה. 'אַזוי' [כשמקדישין על פי הראייה] קומט היי יאָר 'אַזוי', און דאָס אַנדערע יאָר איז פאַרהאַנדן [אַז] אַמאָל קומט עס 'אַנדערש', ווי די גמרא זאָגט^{לב} פֿעם בא בארוכה ופֿעם בא בקצרה, יעדעס מאָל - אין

^{יז} רק הוא הבטחה, וכדרך שיטת רש"י (מסעי שם) בזה, וכמו שמבאר רבינו כל שיטות אלו באורך בויואל משה (מאמר ב), ואכמ"ל.

^{יח} בהשגות הרמב"ן שבסוף ספר המצות (מ"ע ד' ששכחם הרמב"ם), וברמב"ן מסעי (לג, נג), ועיי"ש באורך. והביא רבינו דבריו באורך בויואל משה (ריש מאמר ב).

^{יט} מדהשמיט זה מכלל מנין תרי"ג מצות.

^ל עיין באורך במגילת אסתר על (מ"ע קנג), ובלב שמח שם, ועוד.

^{לא} בקונטרס הסמיכה שבסוף ספר שו"ת מהרלב"ח (קונטרס ב-ג), עיי"ש בדבריו באורך, ואכמ"ל.

^{לב} בגמרא ראש השנה (כה): תניא אמר להם רבן גמליאל לחכמים, כך מקובלני מבית אבי אבא, פעמים שבא

אַמְתָּן אַרְיִין – מוז מען האָבן אַן עקסטערן חֶשְׁבֹּן, און עקסטערע עדות.
אַבער 'אַזוי' [בזמן הזה] איז עס אַ פֿלל [קבוע] יעדעס יאָר [באותו חשבון הקבוע מזמן
הקדום].

צח

איבערדעם איז הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, דאָס איז דער 'לָכֶם' ראש 'חֲדָשִׁים' [בזמן הסנהדרין].
און ווידעראום די צווייטע הֶלְכָה איז, אַז ס'איז ראשון הוא לָכֶם לְחֲדָשִׁי 'הַשָּׁנָה',
יעדעס יאָר איז אַזוי, מְדִי שָׁנָה בְּשָׁנָה איז עס [שוין] געמאַכט אַ חֶשְׁבֹּן, דער ראשון
לָכֶם.

איבערדעם איז דאָס [הכפל ושניו הלשון שבפסוק, לרמז] די ביידע הֶלְכוֹת.

צט

ישוב קושיא א-ב (באופן שני)

ועוד יש לזכור בכפל הלשון שבפסוק, דרומנו על שתי הגאולות, גאולת מצרים, וגאולת העתידה. והלא כבר
הבאנו לעיל דהמעם שנים הוא ראש לחדשים, הוא לפי שהוא חודש הגאולה, הן במצרים, והן לעתיד לבא
עקסטערדעם ליגט דאָך אין דעם [בכפל הפסוק, דהנה כבר נתבאר לעיל (באות עד-פא)]
וואָס איז דאָס חֲשִׁיבוֹת (של ניסן, שהוא) ראש 'חֲדָשִׁים', ווייל ס'איז אַ ראש לְגֵאוּלָּה.

ק

[וכן בפסוק] קול דודי (דופק) [הִנֵּה זֶה בָּא] [שיר השירים ב, ח], זאָגט דער מדרש^ל, [און]
די אַלע מדרשים^ה זאָגן דאָך אַלץ [אז] דאָס איז דער חֹדֶשׁ הַגָּאוּלָּה, [ועל זה נאמר (שם, יב)]
הַנִּצְנִים נִרְאוּ בְּאֵרֶץ [עַתָּה הַזְמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ^ל, [שהם] די חֲדָשִׁי הַגָּאוּלָּה,
וומה שבישר להם שכבר הם] רְאוּיִים לִגְאֹל.

בארוכה ופעמים שבא בקצרה. אמר רבי יוחנן מאי טעמא דבי רבי, דכתיב (תהלים קד, יט) עֲשֵׂה יְיָ רַחֵם לְמוֹעֲדִים
שְׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ, שְׁמֶשׁ הוּא יָדַע מְבוֹאוֹ, יְיָ הוּא יָדַע מְבוֹאוֹ. [נועין פירושו באורך בפירוש המשניות להרמב"ם (שם
ב, ח)].

^ל בשיר השירים רבה (ב, פסוק ח): קול דודי הִנֵּה זֶה בָּא, זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם
נגאלין, אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו, אמר להם הואיל והוא
חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודת כוכבים שלכם, אלא מְדַלֵּג עַל הַהָרִים, ואין הרים אלא עבודת כוכבים, היך
מה דאת אמר (הושע ד, א) עַל רֵאשֵׁי הַהָרִים יִזְבְּחוּ וְעַל הַגְּבוּעוֹת יִקְשְׁרוּ, ובחדש הזה אתם נגאלים, שנאמר הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה לָכֶם ◦ ר' יודן ור' חוניא, ר' יודן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ור' חוניא בשם ר' אליעזר בן
יעקב אומר, קול דודי הִנֵּה זֶה בָּא, זה מלך המשיח. בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין,
יומרים לו היאך אנו נגאלין, ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בע' אומות. והוא משיכן שתי תשובות,
ואומר להם אחד מכם גולה לברבריה ואחד מכם גולה לסמטריה, דומה כמו שגליתם כולכם. ולא עוד אלא
שהמלכות הזאת מכתבת טירוניא מכל העולם מכל אומה ואומה, כותי אחד או ברברי אחד בא ומשעבד בכם,
כגון ששעבדתם בהם כל אומתם, וכאילו נשתעבדתם בשבעים אומות. ובחודש הזה אתם נגאלין, הדא הוא
דכתיב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש 'חֲדָשִׁים'. [נועין מה שכתב רבינו בענין זה ביואל משה (א, יט, ב. קט-ק)].

^ל כמבואר בשיר השירים רבה (ב, פסוק יב): הַנִּצְנִים נִרְאוּ בְּאֵרֶץ בְּאֵרֶץ, הנצחות נראו בארץ, איזה זה, זה משה ואהרן,
שנאמר ויאמר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהֱרֹן בְּאֵרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. עַתָּה הַזְמִיר הִגִּיעַ, הגיע זמנן של ישראל להגאל, הגיע
זמנה של ערלה שְׁתֻזְמַר, הגיע זמן של מצרים שְׁתֻזְמְרוּ, הגיע זמן עבודת כוכבים שלהן שתעקר, שנאמר (בא יב, יב)
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, הגיע זמן של ים שיבקעו מימיו, שנאמר (בשלח יד, כא) וַיִּבְקְעוּ הַיָּם, הגיע זמן
של שירה שְׁתֻאֲמַר, שנאמר (שם טו, א) אֲזַיֵּר מֹשֶׁה, ר' תנחומא אמר הגיע זמן שתעשו זמירות להקב"ה, שנאמר
(שם ב) עֲזִי וְזִמְרַת קָה, זמירות קה וכו'. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אמר רבי יוחנן קול תייר טב נשמע בארצנו, זה
משה, בשעה שאמר (בא יא, ד) ויאמר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כְּחֻצַּת הַלֵּילָה.

טו קדשו לשון החודש תשי"ז (חלק ב) [ווי] דער מדרש זאגט דאָך^{לג} [אז] תִּיכָף [בראש חודש] איז מען געקומען זאָגן בחודש הזה אתם נגאלים.

קא

ועל שם זה נאמר כאן ברישא טעם חשיבות של חודש זה, לפי שבו היה גאולת מצרים, ולכן הוא 'ראש' חדשים, שהוא לשון חשיבות. ובסיפא הוסיף במעם הדבר, לפי שבו תהיה גאולת העתידה, ולכן חודש זה הוא 'ראשון' ועיקר, לפי שבו תהיה עיקר הגאולה. ומה שבסיפא נאמר לשון 'ראשון', היינו לפי דאף שגאולה העתידה הוא נקרא 'אַחֲרִית', מכל מקום הוא גם 'רִאשִׁית' מגדול החשיבות והעיקר שבגאולה זו, שכל הגאולות מפלים לו

דאָס איז טייטש ראש חֲדָשִׁים.

וואָרן דאָס איז טאַקע דער ראש וְרִאשׁוֹן^{לה}, אַז מ'וועט זוכה זיין, [אין] דעם זמן - אין דעם חודש - אַז אידן וועלן אויסגעלייזט ווערן. דאָס איז דאָך דער ראש וְרִאשׁוֹן, אויף דעם וואָרט מען דאָך [גם] בגאולה העתידה. וואָס] דאָס איז דאָך דער שוּרש פון אַלעמען, דעם איז דאָך דער שוּרש [ועיקר כל הגאולות, שכולם הם מפלין לו]^{לו}.

קב

[ועל זה אומרים (בקדושת כתר) הֵן גְּאֻלְתִּי אֶתְכֶם] אַחֲרִית כְּרִאשִׁית, אַזוי ווי 'ענער' ראשית [של גאולת מצרים], וועט זיין נאָכאַמאָל אַ 'רִאשִׁית' [בגאולה העתידה].

קג

[דאף כי] לכאורה 'די' גאולה [האחרונה] איז דאָך גרעסער ווי די פריערדיגע גאולה^{לו} וואס כן למה תולה הגדול בקטן.

אַבער [די כוונה אין] ס'וועט זיין אַ בחינת ראשית, [אז] כאַטשיג ס'איז אַן אַחֲרִית, וועט עס 'דאָך' זיין אַ ראשית.

דעמאָלט איז עס געווען [ראשית כפשוטו], דאָס 'ערשטע' מאָל אַ גאולה, [און] היצט וועט עס זיין בַּאֲחֲרִית הַיָּמִים [ולכן נקרא אַחֲרִית, אַבער] ס'וועט זיין ווידעראום אין אַ בחינת ראשית, [ווייל] דאָס וועט זיין דער ראש [ועיקר] פון די גאולות.

קד

[והנה] אַזוי ווי דעמאָלט איז געווען [דורוך] דער כַּח פון משה וְאַהֲרֹן, [כמו כן] היינט איז עס דער 'פריערדיגע' כַּח [שלם], וואָס 'זיי' האָבן אויסגעאַרבעט, בְּזִכְוֹתָם וְכַחֲסָם. מיטן כַּח פון יציאת מצרים, [און] די נסים. מיטן כַּח פון יציאת מצרים וואָס ס'איז געוועזן דעמאָלט, [אז] מ'האָט דורכגעבראַכן דעם כּוֹר הַבְּרֹזֶל, מיט די הַשְּׁגָחָה הַעֲלִיּוֹנָה. אַזוי איז עס די זעלבע [גם לעתיד].

ועוד שם (פסוק יג): הַנִּצְנָנִים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ, הנצונות נראו בארץ, מי הם, רבי ברכיה בשם ר' יצחק [אמר] כתיב (זכרי' ב, ג) וַיִּרְאֵנִי ה' אֶרְבַּעַה חֲרָשִׁים, ואלו הן, אליהו ומלך המשיח ומלכי צדק ומשוח מלחמה. עת הַזְמִיר הַגִּיעַ, הגיע זמנן של ישראל להגאל, הגיע זמנה של ערלה להזמר הגיע זמנה של מלכות עכו"ם שתכלה, הגיע זמנה של מלכות שמים שתגלה, שנאמר (שם יד, ט) וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. וקול התור נשמע בארצנו, איזה זה, זה קולו של מלך המשיח, המכריז ואומר (ישעי' נב, יז) מִה נִאֻר עַל הַהָרִים רִגְלֵי מִבְּשָׁר.

^{לה} וכמו שנוכר לשון 'ראש' ברישא דקרא, ולשון 'ראשון' בסיפא דקרא. וכדי להסביר לשון 'ראשון' על גאולה העתידה הנרמז בסיפא דקרא, לכן מקדים רבינו כאן דאף שגאולה העתידה הוא נקרא 'אַחֲרִית', מכל מקום הוא גם 'רִאשִׁית', ומתאים עליו לשון 'ראשון', על שם החשיבות והעיקר שבו.

^{לו} וכמבואר בגמרא ברכות (יב:): אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים מכומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר יציאת מצרים טפל לו וכו'.

קה

ומה שברישא הקדים תיבת 'לכם', דוה קאי על משה ואהרן ראשי הדור שבאותה שעה, שבכותם היתה הנאולה, וכמבואר במדרש. ובסיפא מקדים תיבת 'ראשון', לדמוז כי גם הנאולה העתידה תהיה בזכות וכת 'הראשונים' שהם משה ואהרן, ועל ידי זה תהיה הנאולה 'לכם', היינו לדור הנאולה, בזכות הראשונים.

איבערדעם איז דער **החדש הזה 'לכם' ראש חודשים**, האָט דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים געוווּזן פֿאַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, - אַזוי ווי איך האָב געזאָגט לִי דעם מדרש'ל, - [דהגאולה היא] אין זכות פון מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אַז 'לכם', ס'איז ענקער כח. זייערע זכותים - זאָגט דאָךְ דער מדרש - זייער כח האָט מספיק געווען, צו ברענגען די גאולה.

[וכמו כן] שפעטער איז עס אינעם כח פון די פריערדיגע, איז עס ראשון הוא לכם, אויף די שפעטערע דורות איז 'ראשון' הוא לכם, דער 'פריערדיגער ראשון' וועט פאר 'ענק' אויך העלפן, אַז ס'וועט זיין ראשון הוא לכם לחדשי השנה.

קי

הקדמה ליישוב קושיא נ (לאופן השני)

קאָן זיין נאָך אַ רמז אין דעם [מה שבסיפא אמר] **חדשי השנה**, און פריער שטייט **נאָר ראש חודשים** (קושיא ג).

קז

הנה בתולדת והילוך הלבנה אין שם רק 'חודש' ולא 'שנה', ולהיפוך בתולדת והילוך החמה אין שם רק 'שנה' ולא 'חודשים', וכמובא באבן עזרא כאן. אלא שמצד התורה יש ענין 'שנה' לימי הלבנה ב"ב חרשים, ובשנת עיבור הוא י"ג חודש, כדי להשוות מנין הלבנה למנין חודש שנת החמה.

[דהנה] דער **אבן עזרא** זאָגט דאָך אַ כָּלֵל, - אַזוי איז דער כָּלֵל, און אַזוי שטייט אין אבן עזרא, - אַז די לְבָנָה האָט נישט [קיינ שנה] נאָר חֲדָשִׁים, די לְבָנָה האָט נישט קיינ יאָרן, ס'איז נישט פאַרהאַנדן נאָר חֲדָשִׁים, [ווייל] נאָך אַ חֹדֶשׁ איז עס צוריק געשטעלט [מִהֲלָכָה ככתחילה, וזה מציין גמר ותחילת חודש]. חֲדָשִׁים [איז דאָ, אָבער] אַ יאָר איז נישטאָ נאָר [ביי] די חֲמָה.

נאָר וואָס דען, נאָר מ'גלייכט עס אויס, ס'זאל זיך אויספאַרן [חדשי הלבנה עם שנת החמה על ידי עיבור השנה, וכמו שדרשו] בפסוק שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאֲבִיב, שְׁמֹר [שְׁיָצֵא [אָבִיב] בְּזִמְנוֹ].

¹⁰ לעיל בהדרוש, בהנדפס בחלק א' של הקונטרס (אות יג, ואות סב).

¹¹ בשמות רבה (טו, א), וכבר העתקנו לשון המדרש בחלק א' של הקונטרס (שם).

¹² באבן עזרא בא (יב, ב): החדש הזה וכו'. ידענו כי מהלך הלבנה בגלגלה, בנקודה הידועה כנגד גלגל המזלות, עד שובה אל הנקודה בעצמה, הם כ"ז יום ושלישית יום בקרוב. והנה נחשוב כי התחברה עם השמש כשהיתה בנקודה הראשונה בתחלת מזל טלה, והנה בשובה אל ראש מזל טלה לא מצאה השמש שסוף כי כבר הלך במהלכו האמצעי כ"ז מעלות, כי מהלך שניהם בראיות גמורות הוא ממערב למזרח, היפך התנועה העליונה. והנה הלכה הלבנה באלה המעלות שכבר הלך השמש, גם הלכה הלבנה בחלקים שהלך השמש בלכת הלבנה המעלות הנזכרות שני ימים וקורב מחמש שעות. התחברו שניהם לסוף כ"ט יום וחצי ושני ידות שעה וע"ג חלקים מחלקי ישראל. ו' והשנה' באמת היא לשמש לבדו, כי הוא המוליד זמני קור וחום וקיץ וחורף שהם ד' תקופות השנה, ואז נחשוב שהיתה בתחלת ראש טלה, והוא ילך בגלגלו ש"ס' ימים וקורב מריבעית יום, עד שובו פעם 'שנית', ובעבור זה נקרא 'שנה'. והנה אין ללבנה 'שנה' כלל, כאשר אין לשמש 'חדש' כלל. כי לא יתחדש בשמש דבר, רק דבר חידוש הוא לאור הלבנה, ובעבור זה נקרא 'חדש'. גם ירח, בעבור חידוש אור הלבנה, כי אין לה אור בראיות גמורות כי אם מהשמש. על כן לא תקדר השמש כי אם ברגע מחברתו עם הלבנה וכו'. [ועיי"ש עוד בענין עיבור השנה, כדי להשוות חדשי הלבנה עם שנת החמה, להיות שנה על פי תורה, אף שאין בה שנה על פי תולדה, ואכמ"ל].

¹³ במכילתא בא (פרשה ב): ראשון הוא למה נאמר, לפי שהוא אומר (ראה טז, א) שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאֲבִיב וגו', שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח, שיבא בזמנו. הא כיצד, עבר אדר שיבא אביב בזמנו וכו'.

קח

אָבער אין דער אָמֶת אַרײַן [בעצם מהלך ותולדת הלבנה אין בה 'שנה' רק 'חדשים', וכמו כן להיפוך] די זון האָט נישט קיין חֲדָשִׁים, צו דער 'זון' איז נישטאָ קיין חוֹדֶשׁ, [ווייל ס'איז] נישטאָ קיין דיפערענץ [בהילוך החמה] אינעם 'חוֹדֶשׁ', פון דער זון דערקענט זיך נישט קיין שום 'חוֹדֶשׁ', ס'איז נישטאָ קיין מנין חֲדָשִׁים פֿאַר דער זון, פֿאַר דער זון איז נאָר דאָ יאָרן. יעדעס יאָר, דער זומער און דער ווינטער, איז דאָ דער הַלּוּךְ הַחֲמָה וואָס ס'גייט צוריק נאָכאַמאָל [בכל שנה למקום מהלכה].

קט

קומט אויס, אַ חֲשֶׁבֶן פון יאָרן, איז דאָ אויף דער זון. און די לְבָנָה ווידעראום האָט נישט קיין יאָרן, ס'איז נישטאָ קיין חֲשֶׁבֶן [שנה]. אויף די לְבָנָה איז נישטאָ נאָר אַ חוֹדֶשׁ, יעדן חוֹדֶשׁ ווערט אַ נייע לְבָנָה, און דערנאָכדעם נאָכאַמאָל, און קיין שום דיפערענץ נישט דערקענט מען נישט אינעם יאָר [אז] ס'זאָל זיין אַ חילוק דעם יאָר אָדער דאָס אַנדערע יאָר. ס'איז נאָר בלויז חֲדָשִׁים, ס'איז נישטאָ קיין יאָרן צו די לְבָנָה.

קי

- נאָר דעמאָלטס [בחודש ניסן שבו יצאו ממצרים] שטייט דאָך אין מדרש^{מא}, אַז די נאָכט פון ליל ה' [בשבת שבו נקבע ר"ח ניסן] איז געווען די תְּקוּפָה [דניסן] אויכעט, ס'איז געווען אויפֿאַמאָל [מהלך החמה והלבנה]. דעמאָלטס האָט זיך אויסגעגראַדט דער חוֹדֶשׁ [של הלבנה] מיט די תְּקוּפָה [של החמה, וואָס] די תְּקוּפָה איז דאָך לויט די חֲמָה, דאָס גייט דאָך שוין לויט דעם חֲשֶׁבֶן [של החמה], און דעמאָלטס איז עס פונקט געווען גראַד, דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים האָט עס אַזוי מְזַמֵּן געווען [שהגאולה תהיה בעת שחשבון מהלכם היו מכוונים זה לזה].

צי אפשר האָט עס הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אַזוי מְזַמֵּן געווען [במכוון לצורך הגאולה, אף אם לא היה עולה כך בתולדתם]^{מב}.

קיא

אמנם לעתיד לבא יהיה אור הַלְבָנָה פֿאַר חֲמָה, ואם כן מצד התולדה והילוך הלבנה גם בה יהיה רק בחינת 'שנה' ולא בחינת 'חֲדָשִׁים', רק שמכל מקום לא יתבטלו החדשים והמועדים שהם מצד התורה

אָבער לעתיד ווידעראום וועט דאָך זיין אור הַלְבָנָה פֿאַר חֲמָה (ישעי' ל, כו), וועט דאָך נישט זיין מער 'די' חֲשֶׁבֶנוֹת פון די לְבָנָה [שיש כהיום, דכיון שלא יתמעט אורה לעולם, אם כן יהיה תמיד בשוה, ולא יחיה ניכר בה התחדשות החדשים, וממילא] וועט דאָך נישט זיין

ויעין בגמרא ראש השנה (כא): שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא, כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, עברה לההיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שְׁמור אֶת חֹדֶשׁ הָאֲבִיב, שְׁמור אֲבִיב של תקופה שיהא בחדש ניסן. [ונכעין זה הוא בגמרא סנהדרין (ג): עיי"ש].

^{מא} בפסיקתא רבתי פרשה יד (שהוא פרשת החודש): תְּחַדֵּשׁ הָזֶה לָכֵם. ר' שמלאי תני בשם שמואל, כל חודש שלא נולד קודם לשש שעות, אין פֿח לְעֵין לְאֹתוֹ. רבי שמואל בר נחמן אמר, שנה שיצאו ישראל ממצרים היו חדשי השנה וחדשי התקופה שוין. שנה שיצאו ישראל ממצרים היתה התקופה בליל ה' בתחלת הלילה, ומולד הלבנה היה ביום ד' 'בחצות היום', והתחילו חודש הלבנה וחודש התקופה בלילה. [ונכבר הביא זה רבינו לעיל בהדרוש, בהגרסא בחלק א' של הקונטרס].

^{מב} על דרך שהביא רבינו בכמה דרושים בשם הנזר הקודש בביאור הפסוק 'בַּעֲתָהּ אֶחֱשָׁנָה' (ישעי' ס, כב), כי הקב"ה משנה עתים ומחליף את הזמנים לצורך הגאולה.

אינגאנצן אַזוי (ווי היינט), וואָרן די לִבְנָה וועט דאָך אויך זיין (באופן אַז) ער וועט דאָך האָבן אַן אייגענעם אור, [וממילא] קאָן זיין אַז ס'וועט זיין אַ חֲשׁוֹבֹן פֿון יאָרן ביי די לִבְנָה אויכעט.

קיב

איבערדעם, אָבער די חֲדָשִׁים וועלן [אויך] בלייבן, הקדוש ברוך הוא וועט נישט צונעמען דעם כֹּחַ פֿון אידן [שהם קובעים החדשים], מ'וועט נישט פאַרלירן די חֲדָשִׁים.

קיג

[אַזוי ווי] דאָס האָב איך געזאָגט שוין אַן אַנדערס מאל^{מג}, איך האָב שוין אַמאַל מאַרְיָך געווען אין דעם, [בביאור וואָס] ס'שטייט דער מדרש זאָגט^{מד} [אמר הקב"ה חייכם] איני מחזיר מכם ימים טובים.

ווייל לעולם וועט זיין אַ סְבָרָא [לעתיד שיעברו המועדים], - דאָרט (במדרש) ביי שמיני עצרת [זאָגט ער עס], איך וועל נישט נעמען [ימים טובים מכם], הקדוש ברוך הוא זאָגט כ'וועל נישט צונעמען די יָמִים טוֹבִים, - [שהיה סברא לומר] ווייל ס'וועט דאָך ווערן אַנדערש די אַלע זְמָנִים, [און] לויט דעם חֲשׁוֹבֹן [מהלך הלבנה דלעתיד] וועט נישט אויסהאַלטן די יָמִים טוֹבִים. [איבערדעם] האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט [אַז] דער כֹּחַ וועט בלייבן, די יָמִים טוֹבִים מיט די חֲדָשִׁים, דאָס וועט אַלעס בלייבן.

קיד

ישוב קושיא ג (לאופן השני)

ולכן בסיפא דקרא שבו רומזו על לעתיד לבא, נאמר בו לְחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה, כי לעתיד יתחדש שתהיה בהלבנה גם ענין 'שנה', מלבד ענין 'החדשים' שישארו בה כמקדם מצד התורה. אבל ברישא דמיירי מהזמן שקודם הגאולה העתידה, נאמר בו רק 'לְחֲדָשִׁים', כי בזמן הזה אין בתולדת הלבנה רק 'חודש' ולא 'שנה'.

אָבער על כל פנים דעמאָלטס וועט זיין עפעס [אַז] אין די לִבְנָה אַליינס וועט זיין 'חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה', ס'וועט האָבן דעם כח פון 'שָׁנִים' און פון 'חֲדָשִׁים'.

קטו

איבערדעם קודם זאָגט ער הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם ראש 'חֲדָשִׁים', דעמאָלטס איז עס נאָר 'חֲדָשִׁים'. שפעטער [אָבער], דאָס גייט דאָך דער ראשון הוא לָכֵם גייט דאָך שוין

^{מג} ועיין מזה גם בס"ג החודש תשי"ח, ובדברי יואל לשמיני עצרת (אות י) ושמחת תורה (אות לד, משנת תש"כ).

^{מד} במדבר רבה סוף פ'נחס (כא, כג): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תְּהֵאָה לָכֵם (פ'נחס כט, לה), זה שאמר הכתוב (ישעי' כו, טו) יִסְפָּף לְגוֹי ה' וכו'. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבנו של עולם עליך ליתן לנו את המועדים ועלינו להיות מקריבים לפניך קרבנות כראוי. נִכְבְּדָתָּ, נתת לנו ראשי חדשים ואנו מקריבים לפניך, שנאמר (פ'נחס כח, יא) וּבְרָאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם, בפסח הקרבנו לך, ראש השנה הקרבנו לך, יום הכיפורים הקרבנו לך, וכן בחגי, אפילו מועד אחד לא בטלנו. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, עליך להוסיף לנו מועדות, ועלינו להיות מקריבים לפניך ומכבדין אותך, יִסְפָּף לְגוֹי נִכְבְּדָתָּ וְחֻקָּתָּ כָּל קִצּוֹי אֶרֶץ (ישעי' שם), אמר להם הקב"ה חייכם איני מחזיר ימים טובים מכם, אלא אני מוסיף לכם מועדות שתשמחו בהם, שנאמר בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ.

ועוד שם (כא, כה): שאל גוי אחד את רבי עקיבא, אמר ליה למה אתם עושים מועדות, לא כך אמר לכם הקב"ה (ישעי' א, יד) חֲדָשִׁיכֶם ומועדיכם שְׁנָאָה נִפְשִׁי. אמר לו רבי עקיבא, אילו אמר 'חדשי ומועדי' שנאה נפשי, היית אומר, לא אמר אלא 'חדשיכם ומועדיכם', בשביל אותן מועדות שעשה ירבעם וכו', אבל המועדות האלו אינן בטלים לעולם, ולא החדשים. למה, שהן להקדוש ברוך הוא, שנאמר (אמור כג, ד לו) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', וכן אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי (שם, ב), וְיִדְבַּר מִשָּׁה אֶת מִצְוֵי ה' (שם, מד), ולכך אין עתידים ליבטל, ועליהם נאמר (תהלים קיא, ח) סְמוּכִים לְעֵד לְעוֹלָם עֲשׂוּם בְּאֶמֶת וְיִשָּׁר.

ארויף אויף שפעטער, אויף דער זמן הגאולה וואָס ס'איז בניסן עתידין להגאל.
[מה שאין כן] דער החדש הזה לכם ראש חדשים איז אויפן בניסן נגאלו, [אויף] דער
גאולה וואָס ס'איז דעמאלטס געווען.

קטז

[און] דער פסוק האָט 'שוין' מרמז געווען, שוין דערציילט וואָס ס'וועט זיין
'שפעטער' ראשון הוא לכם לחדשי השנה, און דעמאלטס רופט ער עס אָן 'חדשי
השנה', ס'וועט זיין אזא זמן [אז] זיי וועלן זיך באַגעגענען חדשים מיט די יאָרן
[שבהלבנה עצמה], ס'וועט ווערן חדשי השנה.

פונקטליך דעם חשבון ווי אזוי ס'וועט זיין, דאָס ווייסט מען נישט, מ'האָט [דאָס]
היצט נאָכנישט מגלה געוועזן. די אלע ענינים פון נאָך ביאת המשיח האָט מען דאָך
נישט מגלה געווען 'גענוי'^{מח}, זאָגט דאָך אַרויס דער רמב"ם בפירוש אין הלכות
מלכים^מ.

אַבער על כל פנים ס'וועט ווערן אנדערש. ס'וועט ווערן אנדערש, [אז] די
'חדשים' וועלן זיין [אז] זיי וועלן ווערן חדשי השנה, איבערדעם [בסיפא דקרא] רופט
ער עס אָן חדשי השנה.

קיז

דער אבן עזרא זאָגט עס טאָקע דאָ אויף החדש הזה לכם, טאָקע דאָ אויף דעם
פסוק זאָגט ער [עס], שטעלט ער דעם חילוק פון די לבנה [און די חמה].

קיח

ישוב קושיא ז

אַבער על כל פנים דער פסוק ראשון הוא לכם לחדשי השנה, דאָס גייט אַרויף
אויף דער גאולה העתידה.

קיט

[ובכל זה מיושב גם כן למאן דדורש לאמר 'לדורות', כי נרמז כאן בפסוק זה בהסיפא דקרא, גם על
לעתיד לבא. וכן לפי האופן דלעיל, נרמז בו הקביעות שבזמן הזה, שעליו נמסר מסיני אופן אחר
בקביעות החודש].

קכ

המשך הקדמה לישוב קושיא ה (באופן שני), וקושיא ו

[און] על כל פנים דאָס איז זיכער, [אז] דער ראש חדשים פון ניסן [מה שניסן נקרא
ראש, טעמו הוא] ווייל ס'איז אַ חודש הגאולה (וכדלעיל באות עד, פא, צט).

^{מח} פירוש: פונקטליך, דייטליך.

^מ ברמב"ם (מלכים יב, ב): יראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם וכו', ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן, לא ידע אדם איך יהיו, עד שיהיו, שדברים סתומים הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים אין סידור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה. וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים (סנהדרין צז): תיפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר, כמו שביארנו.

קכא

מבואר במדרש שהקב"ה אמר למשה, שאם לא יעשו ישראל את הקרבן פסח, לא יגאלו משם. ואם כן בשחיטת הפסח היה בזה 'הכרח' לצורך הגאולה

היצט לאמיר'זשע זען [לחזור לענין שהתחלנו לעיל, ליישב קושיא ה-ו].

ס'שטייט אין מדרש^מ, - ס'איז דא אויף עטליכע פלעצער^מ, - הקדוש ברוך הוא [אמר למשה, ווען] ער האָט געפרעגט הן נִזְכָּח אֶת תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם לַעֲיִנֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ [וואר ח, כב], אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך - זאָגט ער - [כי] אַז זיי וועלן נישט שְׁחַטֵּן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, לֹא יִגָּאֲלוּ לעולם. אַז מ'וועט נישט שְׁחַטֵּן דעם קרבן פסח וועלן זיי קיינמאָל נישט אויסגעלייזט ווערן.

[און אויף] יִבְשׁוּ כָּל עֲבָדֵי פֶסֶל [תהלים צז, ז] זאָגט ער אויך נאָכאַמאָל^מ די זעלבע, ברענגט ער דאָרט צי דער מדרש^מ, הדא הוא דכתיב יִבְשׁוּ כָּל עֲבָדֵי פֶסֶל, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵט געזאָגט - אַזוי שטייט אין מדרש רבה צוויי מָאָל - אַז מ'וועט נישט שְׁחַטֵּן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, קען נישט זיין די גאולה. ס'איז געווען אַ הֶכְרַח [ענין שחיטת הפסח לצורך הגאולה].

קכב

והנה כאן במאמר התדש הזה לכם ראש חדשים, כבר נאמר להם שבחודש זה הם נגאלין, שהרי מטעם זה חודש ניסן הוא הראש, לפי שהוא חדר הגאולה. ולכאורה הלא עדיין היה הדבר תלוי בבחירתם של ישראל, אם יעשו

הפסח

קומט דאָך אויס, אַז דער חודש הגאולה, וואָס הקדוש ברוך הוא האָט 'שוין' [בראש חודש ניסן] געזאָגט הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם 'רֹאשׁ חֲדָשִׁים', [אַז] ס'איז אַ רֹאשׁ חֲדָשִׁים ווייל ס'איז אַ חודש הגאולה, און דאָ פעלט דאָך נאָך אויס [שחיטת הפסח לצורך הגאולה, און] זיי האָבן דאָך נאָך אַ בְּחִירָה [אם לעשות או לא].

הגם ס'איז געווען גלוי 'יְדוּעֵי' לִפְנֵי מִי שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אַז זיי וועלן שְׁחַטֵּן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, אָבער דער 'דִּבְבוֹר' [של הקב"ה] איז דאָך מְכַרֵּת [הבחיירה, ונמצא] האָט מען זיי דאָך צוגענומען די בְּחִירָה אַז מ'זאָגט שוין [אַז ס'איז] חודש הגאולה, אַ זאָך וואָס ס'קען נישט זיין אַנדערש [הגאולה בלא זה].

^מ בשמות רבה בא (טז, ב): וכן אתה מוצא לישראל כשהיו במצרים היו עובדין עבודת כוכבים ולא היו עוזבין אותה, שנאמר (יחזקאל כ, ח) אִישׁ אֶת שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ [וְאֵת גְּלוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ], אמר לו הקב"ה למשה, כל זמן שישאל עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו, לך ואמור להן שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בעבודת כוכבים. הדא הוא דכתיב (בא יב, כא) מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם, כלומר מִשְׁכּוֹ יִדְכֶם מעבודת כוכבים, וְקָחוּ לָכֶם צֵאן ושחטו אלהיהם של מצרים, וְעָשׂוּ הַפֶּסַח, שבכך הקב"ה פוסט עליכם.

^מ דכן הוא גם במדבר רבה נשא (יג, יט): שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת [האמור בפרשת נשא בקרבנות הנשיאים], כנגד הפסח שצוה הקב"ה לעשות מן העזים, על פרישות עבודת כוכבים. לפי שעובדי עבודת כוכבים היו ישראל במצרים, ולא היתה מדת הדין נותנת לגאולם עד שפרשו ממנה, ועל פרישות עבודת כוכבים שעשו ונגאלו עליה, כמה דתימא (בא יב, יג) וְנִרְאִיתִי אֶת הָהָם וּפְסַחְתִּי עֲלֵהֶם, לפיכך הקריבו כנגדה שְׁעִיר לַחַטָּאת, לפי שבעון עבודת כוכבים היו מקריבין שְׁעִיר לַחַטָּאת (שולח טו, כו).

^מ בשמות רבה בא (שם, א): דבר אחר מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם צֵאן, הדא הוא דכתיב יִבְשׁוּ כָּל עֲבָדֵי פֶסֶל. בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה, רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן, שנאמר הן נִזְכָּח אֶת תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם לַעֲיִנֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ. אמר לו הקב"ה, חייך, אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם, שאודיע להם שאין אלהיהם כלום. וכן מצינו שעשה, שבאותו הלילה הכה בכוריהם של מצרים, וכו' בלילה שחטו ישראל פסחיהן ואכלו, והיו המצרים רואים בכוריהם הרוגים ואלהיהן שחוטין, ולא היו יכולין לעשות כלום, שנאמר (מסעי לג, ד) וּמִצְרַיִם מִקְבְּרֵים אֶת אֲשֶׁר הָקֵה ה' בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים, הוי יִבְשׁוּ כָּל עֲבָדֵי פֶסֶל.

ממילא איז דאָך דאָס תּלוי געוועזן אין דעם, איז עס תּלוי געווען אין דעם אַז אידן וועלן מְקַבֵּל זיין [לעשות הפסח, והאיך נתלה בתלוי בבחירה].

קבג

אמנם מבואר ברש"י בפסוק וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ, דקאי על ראש חודש מיד שנאמר להם, משום דאף שלא התחילו לעשות עוד בעשור לחודש, מכל מקום כיון שכבר קיבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו כבר עשו

ס'שטייט דאָך אָבער (בא יב, כח) וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ, זאָגט דאָך רש"י, וְהָלֹא זיי זענען דאָך נישט מְצוּה געווען [לעשותו] פון ראש חודש, זיי האָבן דאָך הערשט בַּעֲשִׂירִי בַּחֹדֶשׁ [קנו השה לפסח], אלא משקבלו עליהם רופט ער [עס] שוין אָן וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ.

קבד

ועל כן מיד בר"ח כשקיבלו בבחירתם לעשות הפסח, כבר היה ראוי להיות 'ראש חודש הגאולה', והתנוצצה הישועה

איבערדעם איז רעכט, זיי האָבן [אין] ראש חודש אויף זיך מְקַבֵּל געווען, איז 'שוין' געווען כאילו עָשׂוּ, איז עס 'שוין' געוואָרן אַ חודש [הגאולה], האָט עס שוין הקדוש ברוך הוא מְכַנֶּה געווען [ראש חֲדָשִׁים], איז [עס] 'שוין' געוואָרן אַ חודש הגאולה. ס'איז תּלוי געווען אין דעם. [וכדי שהדיבור לא יכריח הבחירה, על כן אמר הקב"ה להדיא שהוא תלוי 'בתנאי', אם יקבלו דבריו 'מיד'].

קכה

ישוב קושיא ה

ולכן היה כאן אזהרה מיוחדת שיאמר לישראל 'מיד', כי כל ענין הגאולה היה תלוי במה שיקבלו עליהם 'מיד' בראש חודש

איבערדעם דעמאָלט [תיכף בראש חודש] האָט דאָס געמוזט זיין [אמירת הפרשה דקרבן פסח]. איבערדעם זאָגט ער [ל'אמר'] לָךְ אָמור לָהֶם 'מיד', זאָלסט זיי 'באלר' זאָגן, [כדי] אַז ס'זאָל באַקומען [דעם כח, אַז] ס'זאָל ווערן אַ חודש הגאולה.

קכו

ישוב קושיא ו

וזה גם כן מה שאמר לו השיבני אם יקבלו דברי, כי כל הענין היה תלוי בו, אם יקבלו מיד לעשותו כומנו

דאָס קען זיין [גם אידך דרשת המכילתא], איבערדעם האָט ער געזאָגט השיבני אם יקבלו, ווייל דאָס פעלט אויס צום ענין, זיי ברויכן 'שוין' צו טון [לקבלו עליהם מיד]. וואָרן די גאולה איז געווענדט אין דעם, און די הַתְּנוּצָצוֹת הגאולה איז פון ראש חודש אָן, [שהרי] ס'איז דאָך פאַרדעם ראש חֲדָשִׁים, [ווייל ס'איז] אַ הַתְּנוּצָצוֹת הגאולה [מתחילת החודש. וממילא] מוז מען 'שוין' טון [לאמר להם 'מיד'].

קכו

וואָרן לעולם האָט ער דאָך צייט געהאַט צו זאָגן שפעטער הערשט, בַּעֲשִׂירִי בַּחֹדֶשׁ, [שהרי] ס'איז געווען מְקוֹח 'מִבַּעֲשׂוֹר'. [נו] וואָס דען, ס'איז דאָך הערשט געווען מִבַּעֲשׂוֹר, פאַרוואָס איז געווען [האמירה] אין ראש חודש, און פאַרוואָס שטייט וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ [מראש חודש], ער האָט דאָך עס צייט געהאַט צו זאָגן [בעשור לחודש].

² ברש"י בא (יב, כח): וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ וגו'. וכי כבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם [וועדיין לא עשו עד בעשור לחודש], אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו.

זאָגט ער ניין, מ'מוז עס זאָגן 'שוין', [ווייל] דאָס ברויך מען 'שוין' מַקְבֵּל זיין, [כדי] אַז דער ראש חודש זאָל שוין באַקומען דעם פֿח, [ווייל] ס'איז 'שוין' געווען אַן הַשְׁפָּעָה אַז ס'איז געוואָרן אַ ראש חודש הַגְּאוּלָּה געוועזן, [שיגאלו] אין דער חודש.

קכח

סיום ישוב קושיא ה-ו

איבערדעם זענען די ביידע [דרשות המכילתא], דעם הַשִּׁיבָנִי אַם יִקְבֹּלוּ מיט דעם מִיד, דאָס איז איין זאך, ס'איז הָא בְּהָא תְּלִיָא. מר אָמר חֲדָא וּמַר אָמר חֲדָא וְלֹא פְּלִיגִי, [און] אַלּוּ וְאַלּוּ דְּבָרֵי אֱלָקִים חַיִּים (עירובין יג:).

ווייל מ'האָט געברויכט הָאָבן [אז] זיי זאָלן דאָס מַקְבֵּל זיין, זיי זאָלן ענטפערן. און דעם האָט שוין געהייסן, דאָס איז שוין געווען די רעכטע עֲשִׂיָּה, [ועל דרך] וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ (הושע יד, ג). [און] איבערדעם האָט געמוזט זיין מִיד, וואָרן דאָס האָט אויסגעפעלט צו דער גאָולָה.

קע

ברכת הקודש^א

[והשם יתברך יעזור שנזכה להושיע בחודש ניסן זה, שלא יעבור זמן החודש בלי אוזה תכלית. והקב"ה ירחם על עמו ישראל, שהם בלכבות נשברות.

ובמהרה נושע בכל מיני ישועות טובות, בזה החודש אשר ישועות בו מקיפות.

והעיקר שנזכה לישועה האמיתית, שתבא ישועת ה' ויחזור המלכות לישראל בקדושה ובמהרה על

מחרת הקודש, בישועת כל ישראל ושמחתן, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן].

^א סיום הדרוש חסר על הריקאָרדינג, והושלם מדברי יואל לפרשת החודש, וקונטרס דברות קודש.

♦ ברכת מזל טוב ♦

הר"ר נפתלי וויינשטאק הי"ו

להולדת בנו למזל טוב

יסה להבניסו בכריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו
ולגדלו לתורה לדופה ולמעשים טובים

♦ וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן ♦

הרב הגה"צ המפורסם משרידי דור דעה

רבי יקותיאל יהודה זצ"ל מייזליש

אבד"ק סיגעייט יצ"ו - ומוח"ס בנין יקותיאל

בן הגה"צ ר' צבי הירש זצ"ל - אב"ד וויזשניץ

נפטר כ"ד אדר א' תשפ"ד

והוגתו הרבנית הצדיקת **לאה רי"א** ע"ה

בת הרב בנימין חיים הלוי ז"ל

נפטר כ"ט שבט תשפ"ו

לע"נ הרה"ק רבי שלמה ב"ר דוב צבי הכהן זי"ע

בעל תפארת שלמה

יומא דהילולא כ"ט אדר תרכ"ו

